

რეგიონის ბიზნეს-ლანდშაფტის გამოკვლევა და მის საფუძველზე განვითარების სტრატეგიის არჩევა კახეთის რეგიონის მაგალითზე

სიტყვა «ლანდშაფტი» გერმანული წარმოშობის სიტყვაა (Landshaft) და მიწის (მხარის) იერ-სახეს, მის გამომსახველობას ნიშნავს. ეს ტერმინი სხვა კონტექსტში გამოყენების დროსაც, იგივე შინაარსისაა, იმ განსხვავებით, რომ იძლევა არა მიწის, არამედ დასახასიათებელი საგნის (მოვლენის) სურათს.

როცა სიტყვა «ლანდშაფტი» ბიზნესთან მიმართებაში გამოიყენება, იგი ბიზნესის გეოგრაფიულ, ვერტიკალურ და ჰორიზონტალურ განფენილობას გულისხმობს [1, გვ. 280].

ბიზნესის გეოგრაფიული განფენილობა რეგიონის მთელ ტერიტორიაზე ბიზნეს-სუბიექტების განთავსება-განლაგებაში, ანუ ბიზნესით ტერიტორიის მოცვაში გამოიხატება. ეს მაჩვენებელი იანგარიშება 1000 კვ. კმ-ზეც და 1000 მცხოვრებზეც. იგი რეგიონის ტერიტორიის ბიზნეს-სუბიექტებით დაფარვის მაჩვენებლად ითვლება.

კახეთის რეგიონის ბიზნეს-ლანდშაფტის გეოგრაფიულ განფენილობას რეგიონის ბუნებრივი ლანდშაფტი და მისი საზღვრები უდევს საფუძვლად. კახეთის რეგიონი ჩრდილოეთ და აღმოსავლეთით რუსეთს ესაზღვრება, სამხრეთით – აზერბაიჯანს, ხოლო დასავლეთით ქვემო ქართლს და მცხეთა-მთიანეთის რეგიონს.

კახეთის რეგიონი ძირითადად მთაგორიანი მხარეა. აქ ვაკე ადგილებს (ალაზნის ველი) ცვლის ქედები (ცივი-გომბორის), ტყეები, ნაკრძალები (ლაგოდეხის), ზეგნები (ივრის ზეგანი), ხეობები (ალაზნის ხეობა), უდაბნოები და ნახევრადუდაბნოები (ელდარის ველი, შირაქი), მთები (ყვარლის და ლაგოდეხის მთები, მთათუშეთი) და სხვა. ბუნებრივია, რომ ვაკეზე და მთებში, ზეგნებსა და ხეობებში ვერც ერთი და იგივე სახის ბიზნესი განვითარდება და ვერც ერთნაირად განვითარდება. ბიზნესის განვითარების ხელშესაწყობად მათ სხვადასხვანაირი პირობები აქვთ – ზოგს მეტი, ზოგს ნაკლები, ზოგს საერთოდ არაფერი.

ეს განსაკუთრებით ითქმის მთებში განლაგებულ დასახლებებზე. კახეთის რეგიონის 21% კი მთებია. მთების სოფლები მონყვეტილია ბარს. ისინი ნაკლებად ფლობენ ყველანაირ ინფორმაციას ბიზნესზე. ალბათ ამიტომ არის, რომ კახეთის ბარი უფრო მოცულია ბიზნეს-სუბიექტებით, ვიდრე მთა. თუმცაღა, ის ფაქტი, რომ კახეთის 11310 კვ. კმ. ფართობზე, რომლის მოსახლეობა 406 000 კაცი, დარეგისტრირებულია 34026 საწარმო, ჯერ კიდევ არაფერს ნიშნავს. მთავარი დარეგისტრირება კი არ არის, არამედ მთავარი არის ამუშავება. ამის შესახებ საქართველოს სტატისტიკის სამსახური ინფორმაციას აღარ აქვეყნებს. მოქმედ და გამოკვლეულ საწარმოთა შესახებ უკანასკნელად

2007 წლის ინფორმაცია გამოქვეყნდა. მაშინ კახეთის რეგიონში 1775 საწარმო მუშაობდა [2, გვ. 29], ანუ რეგისტრირებულ საწარმოთა მხოლოდ 16,4%. რადგან 2007 წლიდან 2015 წლამდე არც კახეთში და არც მთელ საქართველოში ბიზნესგარემო არ გაუმჯობესებულა, უნდა ვივარაუდოთ, რომ 2014 წელშიც, მოქმედ საწარმოთა რიცხვი, ისევე რეგისტრირებულ საწარმოთა 16,4% ანუ 5580 ერთეული იქნებოდა

$$\left(\frac{34026}{100} \cdot 16.4 = 5580 \right)$$

(ეს არის ყველაზე ოპტიმისტური ვარაუდი, რადგან, საქართველოს სოფლის მეურნეობის სამინისტროს 2014 წლის წლიურ ანგარიშში ამ მიმართულებით მომუშავე მხოლოდ 396 საწარმო არის დასახელებული). ასეთი სავარაუდო გაანგარიშებით უნდა ჩავთვალოთ, რომ 1000 კვ. კმ ფართობზე ანგარიშით რეგიონში მუშაობს 493 საწარმო, ხოლო 1000 მცხოვრებზე ანგარიშით 14 საწარმო. ბიზნეს-სუბიექტების ასეთი სიმჭიდროვე არ არის დამაკმაყოფილებელი, რადგან, თუ აღარაფერს ვიტყვით მაღალგანვითარებულ ქვეყნებზე, აღმოსავლეთ ევროპის ყოფილ სოციალისტურ ქვეყნებშიც კი, იგი 2-3-ჯერ მეტია – უნგრეთში 1000 მცხოვრებზე მოდის 30 საწარმო, პოლონეთში 47 [3, გვ. 93]. მეტიც, ამ საშუალო მაჩვენებლების უკან, ბიზნესის განვითარების თვალსაზრისით, იმალება კახეთის მთიანი ნაწილის, კერძოდ, მთათუშეთის სრული იზოლაცია. ამ კუთხის ბიზნესური პოტენციალი ფაქტიურად შეუსწავლელია. ნაწილობრივ ეს ეხება რეგიონის ბარის ნაწილსაც.

ყოველივე ზემოთქმული გვაძლევს უფლებას დავასკვნათ, რომ რეგიონში ბიზნეს-ლანდშაფტის სათანადო გეოგრაფიული განფენილობის უზრუნველსაყოფად, საჭიროა შეიქმნას რეგიონის, მისი ყველა დასახლებული პუნქტის, მთის და ბარის, ზეგანის და ველის და ა. შ., გეოინფორმაციული ბაზა. მხოლოდ ამ ინფორმაციაზე დაყრდნობით შეუძლია რეგიონის ხელმძღვანელობას მისცეს ბიზნესის განვითარების სწორი მიმართულება რეგიონში და მისცეს რეკომენდაციები ყველა პოტენციალურ მენარმეს. სხვათაშორის, საქართველოს 2015-2017 წლების რეგიონული განვითარების პროგრამაშიც ჩაინერა [4, გვ. 47], რომ «რეგიონული განვითარებისა და ინფრასტრუქტურის სამინისტროში ამ ბაზის შექმნა იგეგმება», მაგრამ ფაქტია, რომ ამ მიმართულებით კახეთის რეგიონში ჯერ არაფერი გაკეთებულა. არადა, ყველაფერი საჩქარო და მოსასწრებია, ჩვენ ხომ 25 წლით დავიგვიანეთ. ეს 25 წელი ხომ მოსახლეობა შიმშილობს! კახეთის რეგიონი, რომელიც საბჭოთა პერიოდში ერთ-ერთი

მაღალშემოსავლიანი მხარე იყო, დღეს სიღარიბის და სიღატაკის ზღვარზეა. ასეთი დაპირებები «იგეგმება», «ივარაუდება», «იგულისხმება» და ა. შ., საქართველოს მთავრობის მხრიდან სხვა დროსაც გაისმა, მაგალითად, «რეგიონის განვითარების 2010-2017 წლების სახელმწიფო სტრატეგია»-ში (2009), მაგრამ გაკეთდა რეგიონში რამე?

საბჭოთა პერიოდში შექმნილი იყო და სამეცნიერო-კვლევით ინსტიტუტებში (მინათმონაწილის კვლევითი ინსტიტუტი, მევენახეობა-მელვინეობის კვლევითი ინსტიტუტი, სოფლის მეურნეობის კვლევითი ინსტიტუტი და სხვები) ინახებოდა საქართველოს ყველა მხარის გეოინფორმაციული ფონდი. საბჭოთა კავშირიდან გამოსვლის შემდეგ საქართველოს მთავრობამ ეს ინსტიტუტები დაშალა და იქ არსებული ეს ოქროს ფონდიც დაიკარგა. ასე რომ, საქართველოს რეგიონების გეოინფორმაციული ბაზა ნოლიდან არის შესაქმნელი. ეს არ არის ადვილი და ერთ თვეში გასაკეთებელი საქმე. საქართველოს ყოფილი სამეცნიერო კვლევითი ინსტიტუტები, რომელშიც 300-400 კაცი მუშაობდა, მას გულდასმით და სკრუპულოზურად წლობით ამუშავებდნენ. მათში არა მხოლოდ ცალკეული მხარის ზოგადი დემოგრაფიული, ეკონომიკური და გეოგრაფიული მონაცემები იყო დაფიქსირებული, არამედ, რეგიონის თითოეული სოფლის, დაბის და რაიონის რესურსიც – ნიადაგი (მასში ჰუმუსის ფენის სიმაღლეც კი), წყალი, ტემპერატურა, ნალექები, ქარის მიმართულება და სიჩქარე, მზის ნათება დღის პირველ და მეორე ნახევარში და ა. შ. როგორც აღვნიშნეთ, ეს კეთდებოდა წლების განმავლობაში. ამას აკეთებდნენ მეცნიერთა ჯგუფები, რომლებიც მივლინებებით ჩადიოდნენ ადგილზე და ქრონომეტრაჟული დაკვირვებებით, სინჯების აღებით და სხვა მეთოდებით ქმნიდნენ ფაქტიურად უტყუარ, თითოეული დასახლებული პუნქტის, ვაკის და მთის, ქედების და ზეგნების გეოინფორმაციულ ბაზას. ეს ყველაფერი ჩვენივე დაუდევრობით, ჩვენი უნიათობით დაუბრუნებლად დაიკარგა. ეს ინსტიტუტები აღარ არსებობს. ის ხალხიც, ვინც ამას ქმნიდა, დაბერდა და დაიხოცა. ეხლა ვინაა ამის გამკეთებელი, ისეთივე რუდუნებით, გულმოდგინებით, თავდადებით და პატიოსნებით? ჩვენ ვთვლით, რომ არავინ. ამის მიუხედავად, ეს უნდა გაკეთდეს. თუ ეს არ გაკეთდა, რეგიონის ეკონომიკური განვითარების სწორ სტრატეგიის შემუშავებაზე ლაპარაკიც ზედმეტია, რადგან იგი ეფუძნება ბიზნესის განვითარების სტრატეგიას რეგიონში, ეს უკნასკნელი კი – რეგიონის გეოინფორმაციულ მასალებს.

საქართველოს რეგიონები, უღარიბეს, ღარიბ და საშუალო დონის რეგიონებად იყოფა. კახეთი ღარიბ რეგიონების რიცხვშია. კახეთში ერთი დასაქმებულის საშუალო თვიური ხელფასი 460,3 ლარია. მასზე ნაკლები აქვთ მხოლოდ გურიას (397 ლარი), რაჭა-ლეჩხუმს და ქვემო სვანეთს (381,6 ლარი). მთლიანად საქართველოში კი, იგი 800,5 ლარია [5, გვ. 119]. ერთ სულ მცხოვრებზე ანგარიშით კახეთში წარმოებული სამენარმეო პროდუქტის მოცულობა მინიმალური

სიდიდისაა. 2014 წელს მან შეადგინა მხოლოდ 1766 ლარი (კიდევ უფრო მცირე იყო იგი წინა წლებში. 2010 წელს იგი მხოლოდ 586 ლარს შეადგენდა). ასეთ დროს, იგივე მაჩვენებელი სამეგრელოში 3351 ლარია, იმერეთში 2722 ლარი, ქვემო ქართლში 5236,6 ლარი, აჭარაში 5703 ლარი, მთლიანად საქართველოში კი საშუალოდ – 5793 ლარი [5, გვ. 37]. ერთ სულ მცხოვრებზე სამენარმეო პროდუქტის გამოშვებით კახეთს ჩამორჩება მხოლოდ რაჭა-ლეჩხუმი, მცხეთა-მთიანეთი და გურია.

უღარიბეს და ღარიბ რეგიონების განვითარების დონეებს შორის გამოსათანაბრებლად საქართველოს სახელმწიფო ბიუჯეტიდან გაიცემა გამოთანაბრებითი ტრანსფერი. მას იღებს კახეთიც. ჩვენი აზრით, გამოთანაბრების საკითხის დადგომამდე, უნდა გაირკვეს რეგიონის რეალური პოტენციალი და მისი ამუშავების შესაძლებლობა. გურიას, რაჭას და მცხეთა-მთიანეთს, შეიძლება მართლაც არა აქვს მდიდარი თუ არა, საშუალო დონის რეგიონად ქცევის პოტენციალი, მაგრამ კახეთის რეგიონს ეს ოდითგანვე ჰქონდა. საბჭოთა დროს, საქართველოს მთავრობას პიარისთვის სჭირდებოდა მთელი ქვეყნის და მათ შორის კახური ყურძნის ხელოვნურად გაათმაგებული მოსავლიანობის დაფიქსირება. რეგიონს დღეს ეს არ სჭირდება, მაგრამ საჭიროა ვიცოდეთ რა გვაქვს რეგიონში და რეალურად (მაქსიმალურად) რისი მიღწევა შეგვიძლია. ყველამ ვიცით საყოველთაო აღიარებული ფრაზა – «წარმოდგენელია გზა გაიკვლიო თუ არ იცი, სად იმყოფები». აქედან გამომდინარე, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ჩვენი პირველი წინადადებაა დაუყოვნებლივ შეიკრას მეცნიერთა და პრაქტიკოსთა გუნდები, რომელთაც მაღალპროფესიონალიზმის გარდა ქვეყნის ბედიც ანაღვლებთ და მათ მიერ დაიწყოს საქართველოს რეგიონებში, მათ შორის კახეთის რეგიონში ბიზნეს-ლანდშაფტის პირობების ანუ ბუნებრივი ლანდშაფტის აღწერა. ეს სამუშაო უნდა ჩატარებულიყო რეგიონებად საქართველოს დაყოფისთანავე, რათა რეგიონებს თავიდანვე სცოდნოდათ თავის სასტარტო პირობები ანუ, ის, თუ «სად იმყოფებოდნენ».

დღეს ჩვენ ზოგადად ვიცით, რომ კახეთის რეგიონი სასოფლო-სამეურნეო, კერძოდ, მევენახეობა-მელვინეობის ზონაა (იხ. ცხრილი 1), მაგრამ თუ გვექნება მისი უტყუარი გეოინფორმაციული მონაცემები მისი ბუნებრივი ლანდშაფტის შესახებ, შეგვიძლება სასოფლო-სამეურნეო სექტორების ურთიერთჩანაცვლება, გამორიცხვა ან პირიქით დამატება.

გეოინფორმაციული მონაცემების მოპოვება არ შეიძლება ვანდოთ რეგიონის სოფლების გამგებლობებში პარტიული ნიშნით მოკალათებულ საეჭვო პროფესიონალური რეპუტაციის ახალგაზრდებს, რადგან მათ მიერ წარმოებული აღრიცხვა თანამდებობის შენარჩუნებაზეა ორიენტირებული. რეგიონის მომავლის სწორი დაგეგმვა-პროგნოზირება კი ითხოვს რეალურ, უტყუარ მასალას. ამის უზრუნველსაყოფად საჭიროა სპეციალისტთა ჯგუფებმა დამოუკიდებლად იმუშაონ, თითოეულ რაიონში და თითოეულ სოფელში ჩაატარ-

კახეთის რეგიონის ზონალური სასოფლო-სამეურნეო ბიზნეს-ლანდშაფტი [6, გვ. 163]

ზონები	ქვეზონები	რაიონები
შიდა კახეთის სამრეწველო მევენახეობის ზონა	1 ^ა სამრეწველო მევენახეობის ქვეზონა	ახმეტა, თელავი, ყვარელი, გურჯაანი
	1 ^ბ მევენახეობის და მეთამბაქოების ქვეზონა. საადრეო მებოსტნეობის ქვეზონა	ლაგოდეხი
გარე კახეთის მევენახეობის, მემარცვლეობის და მეცხოველეობის ზონა	მემარცვლეობის ქვეზონა	დედოფლისწყარო
	მევენახეობის ქვეყანა	სიღნაღი
	მეცხოველეობის ქვეზონა	საგარეჯო

ონ ქრონომეტრაჟები, აიღონ და შეამოწმონ ნიადაგის სინჯები, მოუსმინონ სოფლის მცხოვრებლებს. ყველა სოფელში მოიძებნება ისეთი ბრძენი კაცი, რომელმაც თავისი სოფლის რესურსი გამგებლობის ჩინოვნიკებზე უკეთ იცის. ოპონენტებს, რომლებიც ამ საკითხზე აუცილებლად შემოგვედავებიან, ახლავე ვუპასუხებთ: არა თუ გამგებლობების ანგარიშგებაში ვერ ნახავთ, არამედ თვით გამგებელიც ვერ გიპასუხებთ, თუ, თავისივე სოფლის მთის რომელ ფერდობებს აცხუნებს მზე დილით და რომელს საღამოს. სოფლის გლეხკაცმა კი ეს შესანიშნავად იცის. ამას კი ის მნიშვნელობა აქვს, რომ დიდი დაქანების ფერდობებზე მაღალი მოსავლიანობით მხოლოდ ქერის მოყვანა შეიძლება, რადგან ქერს დილის მცხუნვარე მზე სჭირდება, სხვა კულტურებს კი – არა.

ბუნებრივ ლანდშაფტს ეფუძნება არა მხოლოდ სასოფლო-სამეურნეო ბიზნესი, არამედ ტურიზმიც, ხე-ტყის ჭრის და ხერხვის ბიზნესიც, საშენ მასალათა წარმოება-მოპოვებაც, პირველადი სასოფლო-სამეურნეო პროდუქტების გადამამუშავებაც (წისქვილკომბინატები, ღვინის დაყენება, ზეთსახდელეები, რძის პროდუქტების წარმოება) და ზოგიერთი სხვაც. რა თქმა უნდა, არის ბიზნესის ისეთი სახეებიც, რომელთაც არ სჭირდებათ რეგიონის ბიზნეს-ლანდშაფტის მონაცემები ასეთებია: საბანკო, სადაზღვევო, საკონსულტაციო ბიზნესი, მაგრამ ისინი რეგიონში მცირე ხვედრითი წილით არიან წარმოდგენილნი და მნიშვნელოვნად არ აპირებენ რეგიონის მეურნეობრივ სახეს ანუ მის ბიზნეს-ლანდშაფტს.

დღეს, ჩვენ ვიცით, ბიზნესის რომელი სახეებია გავრცელებული კახეთის რეგიონის ამა თუ იმ სოფელში – სად მევენახეობა (კერძოდ, ყურძნის ჯიშებიც კი), სად მემარცვლეობა, სად მებოსტნეობა, მაგრამ როგორც უკვე აღვნიშნეთ, იმის გამო, რომ არა გვაქვს (დაკარგული გვაქვს) რეგიონის გეოინფორმაციული მონაცემები, შეუძლებელია შევაფასოთ რეგიონის დღევანდელი ბიზნეს-ლანდშაფტის გეოგრაფიული განფენილობა, აღმოვაჩინოთ მასში დადებითი ან უარყოფითი ნიშნები, შევთავაზოთ მათ უკეთესი ალტერნატივები და ა. შ. აი, ამიტომ მიგვაჩნია, რომ რიგით პირველი, თანაც სასწრაფო და გადაუდებელი

საქმე არის რეგიონის უტყუარი გეოინფორმაციული ფონდის შექმნა.

რეგიონის ბიზნეს-ლანდშაფტის შეფასება ხდება ვერტიკალური და ჰორიზონტალური ჭრილითაც. აქ მისი ვერტიკალური და ჰორიზონტალური განფენილობა იგულისხმება. ვერტიკალური განფენილობა ბიზნესის განვითარების სიღრმეს გვიჩვენებს, ანუ იმას თუ რამდენად ამომწურავად არის გამოყენებული ბიზნესის რესურსი. რადგან სხვადასხვა სახის ბიზნესს სხვადასხვა რესურსი სჭირდება, ვერტიკალური განფენილობა, ცხადია, ბიზნესის სახეების მიხედვით უნდა იყოს შესწავლილი და განხილული. ამასთან, გასარკვევია ისიც, რომ ეს რესურსი რა მოცულობისაა – დიდია თუ მცირე. დიდი – დიდ ბიზნესს აამუშავებს, პატარა კი – მხოლოდ მცირეს. ასე რომ, რეგიონის გეოინფორმაციული მასალის მოკვლევა, არა მხოლოდ ბიზნეს-ლანდშაფტის გეოგრაფიული, არამედ, მის ჰორიზონტალური განფენილობის გასარკვევადაც გამოდგება.

იმ ინფორმაციაზე დაყრდნობით, რომელსაც სტატისტიკის სახელმწიფო სამსახური აქვეყნებს, კახეთის ბიზნეს-ლანდშაფტის ვერტიკალური განფენილობა ყველაზე «ღრმა» არის მევენახეობა-მეღვინეობის ბიზნესში. მევენახეობისთვის გამოყენებულია არა მხოლოდ ყველაზე კულტურული ნიადაგები (ნემომპალა-კარბონატული, ტყის ყავისფერი ნიადაგები, შავმიწა ნიადაგები), არამედ, ნაბლა და ალვეიურ-უკარბონატო ნიადაგებიც კი. ვენახს აქვს დაკავებული: გურჯაანში – 7618 ჰექტარი, ყვარელში – 6382 ჰექტარი, თელავში – 6048 ჰექტარი, დედოფლისწყაროში – 1498 ჰექტარი, ახმეტაში – 1747 ჰექტარი, სიღნაღში – 920 ჰექტარი, ლაგოდეხში – 877 ჰექტარი [7, გვ. 15].

კახეთში ყურძნის 66 ჯიშია გავრცელებული [8, გვ. 23] და გლეხური ან ქართული წესით ამდენივე სახის ღვინოც მზადდება. რეგიონის მევენახეობაში 11 მსხვილი კოოპერატივი შეიქმნა. არის 43 – ხუთ-ათწევრიანი საშუალო სიდიდის მევენახეთა კოოპერატივებიც. დანარჩენი წვრილი მენარმეებია. ინდემნარმეები თავისი ოჯახის წევრების დახმარებით უვლიან მათ კუთვნილ ვენახებს.

იგივე ითქმის მეღვინეობაში. აქაც, კახეთს აქვს

მსხვილი ფირმებიც, საშუალოც და წვრილი საოჯახო მარნებიც («ქვევრის ღვინო»). წვრილი მარნები არ არიან რეგისტრირებულნი.

კახეთში ძირითადად მაღალხარისხოვანი სუფრის თეთრი და წითელი მშრალი, ბუნებრივად ტკბილი და სადესერტო ღვინოები იწარმოება. ევროპული ტიპის სუფრის თეთრი, მაღალხარისხოვანი, საუკეთესო საგემოვნო თვისებების მქონე ღვინოები მზადდება წინანდლის, ნაფარეულის, გურჯაანის, მანავის და სხვა მიკროზონებში, ადგილობრივი უნიკალური თეთრყურძნიანი ვაზის – რქაწითელის, მწვანე კახურის, ხიხვის და ქისის ჯიშების ყურძნებისგან. სუფრის წითელი მშრალი, მაღალხარისხოვანი სასიამოვნო არომატის მქონე ღვინოები მზადდება ქართული აბორიგენული წითელყურძნიანი ვაზის ჯიშის საფერავისგან, ქინძმარაულის, თელიანის, ახაშენის, მუკუზანის, ხაშმის და კახეთის სხვა მიკროზონებში. კახეთში მზადდება წარმოშობის ადგილის დასახელების, ბუნებრივად ტკბილი წითელი ღვინოები მხოლოდ, ახაშენის, ქინძმარაულის და მუკუზანის მიკროზონებში. მას აქაური მიკროკლიმატი, ნიადაგები და ქართული ვაზის ჯიშის – საფერავის მაღალი შაქრის და მჟავების დაგროვების უნარი განაპირობებს.

კახეთმა საუკუნეთა მანძილზე შექმნა და ჩამოაყალიბა სუფრის ღვინის ორიგინალური ტიპი, რომელიც საკმაოდ განსხვავდება მსოფლიოში არსებული ღვინის ამ ტიპებისგან., იგი ერთადერთი, მშრალი ორიგინალური ღვინოა მსოფლიოში. გამოირჩევა მაღალი ექსტრაქტულობით, ფენოლური ნაერთების და ტანინის მაღალი შემცველობით, სასიამოვნო ბუკეტით, ჯამური არომატითა და გემოთი და რაც მთავარია, კახური ტიპის ღვინო მდიდარია ადამიანის ჯანმრთელობისთვის სასარგებლო ბიოლოგიურად აქტიურ ნივთიერებებით.

რაც შეეხება კახეთის ღვინის ბიზნეს-ლანდშაფტის ჰორიზონტალურ მომცველობას, მას მისი ექსპორტი გვიხსნათებს: მე-20 საუკუნის ბოლოდან კახეთის ღვინომ თანდათან ისეთ რთულ და მკაცრ ბაზრებზე შეაღწია, როგორც ევროპის, ამერიკის და აზიის ბაზრებია.

საქართველოდან ყოველწლიურად 2007-2010 წლებში 12 მლნ ლიტრი ღვინო გადიოდა ექსპორტზე. აქედან ექსპორტის – 70% მოდიოდა კახეთის ღვინოზე. ამჟამად ექსპორტი 6 მლნ ლიტრამდე შემცირებულია რუსეთის მიერ ემბარგოს გამოცხადებით, თუმცა რუსეთის მხრიდან გარკვეული ემბარგოს მოხსნის დამაიმედებელი განცხადებები თანდათან კეთდება, რაც დიდად სასარგებლო იქნება კახეთის რეგიონისთვის.

ქართული ღვინის ექსპორტში ყველაზე მნიშვნელოვანი წილი ადგილწარმოშობის დასახელების ღვინოებზე მოდის. ისინი მევენახეობის სპეციფიკურ ზონებში მოკრეფილი ყურძნისგან მზადდება. ქართული ღვინის 6 მლნ ლიტრ ექსპორტში ადგილწარმოშობის ღვინოებს 29% უკავია, აქედან 82% კახეთის ადგილწარმოშობის დასახელების ღვინოებზე მოდის.

ეს სავარაუდოდ არის 1,4 მლნ ლიტრი. მათ კახეთის ღვინის კომპანიები აწარმოებენ. ამის გარდა საოჯახო მარნებიც წელიწადში 160 ტონამდე ღვინოს ყიდნან. ძირითადად ეს არის ჩამოსასხმელი ქვევრის ღვინო. მას თავისი სტაბილური მომხმარებელი ჰყავს. 2014 წელს კახეთში 122,2 ათას ტონაზე მეტი ყურძენი გადამუშავდა, ანუ მთლიანად საქართველოში მონეული ყურძნის 98,5%. ამავე წელს საქართველოდან ექსპორტზე გავიდა 181 მლნ აშშ დოლარის ღირებულების ღვინო. რალა თქმა უნდა, რომ მისი 85-90% კახური ღვინო იყო.

მევენახეობა-მეღვინეობის SWOT-ანალიზით დგინდება (იხ. ცხრილი 2), რომ კახეთის რეგიონში ამ სფეროს განვითარებას მეტად ანგარიშგასანევი ძლიერი მხარეები აქვს, შესაძლებლობები კი – უფრო მეტი. ისინი აშკარად ჭარბობენ სუსტ მხარეებს და საფრთხეებს, რომლებიც თუ რეგიონის ხელმძღვანელობა იაქტიურებს, აშკარად მოგვარებადნი იქნებიან. მაგალითად, სუსტ მხარეებად მიჩნეული ვაზის სანერგეს არარსებობა, ნერგის ლაბორატორიული შემოწმების ხელმიუწვდომლობა და ვაზის საძირეთა და ვაზის ჯიშის წმინდა სადედეების არარსებობა, მთლიანად მოიხსნება რეგიონში ერთი სრული ტექნოლოგიური ციკლის მქონე სანერგეს გახსნით. ასევე ამაღლება მევენახე-მეღვინეთა დაბალი კვალიფიკაცია, რომელიც ასევე სუსტ მხარეებშია დაფიქსირებული, თუ მათ რეგიონის ხელმძღვანელობა მოუწყობს კვალიფიკაციის ასამაღლებელ კურსებს და ა. შ. სხვათაშორის ამ სუსტი მხარეების გამოსწორებას რეგიონის ხელმძღვანელობა შესაძლებლობებში აფიქსირებს. ეს სრულიად სწორი მიდგომაა. მთავარია, რომ ეს ქალაქებზე დაწერილად არ დარჩეს და პრაქტიკულადაც განხორციელდეს. მოცემულ რეგიონის მევენახეობა-მეღვინეობის SWOT-ანალიზის სუსტ მხარეებში ჩვენი ყურადღება ყველაზე მეტად მიიპყრო დაბალშემოსავლიანმა და გამეჩხერებულმა ვენახებმა. ასეთ ვენახებს საკმაოდ დიდი ფართობები უკავიათ კახეთში. შეიძლება დაბალ შემოსავალს მწირი ნიადაგები იძლევა, შეიძლება ეს ვენახები ყურძნისთვის ნაკლებშესაფერის ნიადაგებზეა გაშენებული და ეს არის ამის მიზეზი. სწორედ ამიტომ გვჭირდება ნიადაგის შემსწავლელი სპეციალისტები, რომლებიც ჩაერთვებიან ჩვენს მიერ ზემოთდასახელებულ გეოინფორმაციული მასალის შემკრებ ჯგუფებში და რეგიონის ხელმძღვანელობას ნიადაგების შესახებ მისცემენ სწორ დასკვნებს. დამოუკიდებლად მევენახე-მეღვინე გლეხები (ფერმერებიც კი) ამას ვერასოდეს ვერ გააკეთებენ. ამას სპეციალისტები და ლაბორატორიული შემოწმებები სჭირდება.

რაც შეეხება გამეჩხერებულ ვენახებს ამას ვენახის დაბერება და სხვადასხვა ავადმყოფობები იწვევს. მევენახეებს ამ საქმეში კონსულტაციაც კი არ სჭირდებათ. მათ იციან, რომ ვენახს განახლება უნდა, მაგრამ მათ საამისოდ არა აქვთ ფინანსური საშუალებები. აი, აქ სჭირდებათ მათ სუბსიდია და არა კრედიტი. კრედიტი თუნდაც იაფი, მათ აშინებთ, რადგან ახლად ჩაყრილი ვენახი 3 წელზე ადრე მოსავალს არ იძლევა. ეს 3 წელი კი მევენახემ, არაფერშემოსავლის მქონემ,

მეღვინეობა. SWOT-ანალიზი

<p>ძლიერი მხარეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ ვაზის კულტურული ჯიშების მრავალფეროვნება. ➤ ნაყოფიერი ნიადაგები. ➤ აგროკლიმატური პირობები. ➤ ღვინის დამზადების ორიგინალური მეთოდები. 	<p>სუსტი მხარეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ ვაზის თანამედროვე სანერგე მეურნეობის არარსებობა, გამონაკლისია თელავში, სოფელ კონდოლში მოქმედი ქართულ-ფრანგული ინვესტიციით მოწყობილი ვაზის სანერგე «არივიე ჯორჯია» და ასევე რამდენიმე მსხვილი ფერმერის სანერგე მეურნეობა, თუმცა მათ სრული ტექნოლოგიური ციკლი არ გააჩნიათ. ➤ ვაზის საძირეთა და ვაზის ჯიშთა წმინდა სადედეების არარსებობა. ➤ ნერგის ლაბორატორიული შემოწმების ხელმიუწვდომლობა. ➤ დაბალმოსავლიანი და გამეჩხერებული ვენახები. ➤ ღვინის სანარმოში დანაკარგების შესახებ სახელმწიფო ნორმების არარსებობა. ➤ საოჯახო ღვინის მარნების პროდუქციის ბაზარზე ხელშეწყობის არარსებობა. ➤ მევენახე-ფერმერთა და მეღვინეთა კვალიფიკაციისა და უნარ-ჩვევების დაბალი დონე. ➤ შხამ-ქიმიკატების ფალსიფიკაცია და სიძვირე. ➤ სასუქების და სანვავის სიძვირე. ➤ სეტყვა, გვალვა, ქარი.
<p>შესაძლებლობები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ ვაზის თანამედროვე სანერგე მეურნეობების მოწყობა და სერტიფიცირებული და მაღალხარისხოვანი ვაზის ნერგის ხელმისაწვდომობა. ➤ საოჯახო და მცირე სიმძლავრის მარნებში თანამედროვე ტექნოლოგიური დანადგარების მოწყობა. ➤ ადგილობრივ და საერთაშორისო ბაზრებზე რეგიონში წარმოებული ღვინოების წინ წაწევა. ➤ ღვინის წარმოებაში სანარმოო დანაკარგების სახელმწიფო ნორმების შემუშავება. ➤ მწარმოებლებისთვის ლაბორატორიული მომსახურების ხელმისაწვდომობა. ➤ პროფესიული გადამზადების სპეციალური პროგრამების დანერგვა. 	<p>საფრთხეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ ნიადაგის მიწისქვეშა მავნებლების (კავკასიის მარმარა ღრაჭა) გავრცელება. ➤ საინვესტიციო გარემოს გაუარესება. ➤ საექსპორტო ბაზრების დაკარგვა.

ბანკს პროცენტი უნდა უხადოს.

საჭიროა რეგიონის ადგილობრივმა ხელისუფლებამ აღწეროს ასეთი ვენახები, ექსპერტების დახმარებით გამოიანგარიშოს მათი აღდგენა-განახლების სრული ხარჯები და ადგილობრივ ბიუჯეტში გაითვალისწინოს მათი სუბსიდირება. ეს საქმეც დაყოვნებას არ მოითმენს, ეს საქმეც გადაუდებელია.

სუსტ მხარეებში სახელდება შხამ-ქიმიკატების და სასუქების ფალსიფიცირება და სიძვირე. ქვეყნები, რომლებიც რაიმე პროდუქტის ადგილობრივ წარმოების პროტექციონისტულ პოლიტიკას ატარებენ, მათთვის საჭირო რესურსების შესაძენად ადგილობრივ მომწოდებლებს ფასის ზღვარს უწესებენ. მევენახეობა-მეღვინეობა მეურნეობის ის სექტორია, რომელიც

ქვეყნის მთავრობის მხრიდან აუცილებლად პროტექციონიზმის «ქოლგას» საჭიროებს. თუ ამ სექტორის მიმართ საქართველოს მთავრობაში ეს მიდგომა ჩამოყალიბდება, მაშინ კახეთში მევენახეობა-მეღვინეობის განვითარების მართლაც «ბუმი» დაიწყება, რადგან სახელმწიფო ამ სექტორის ბევრ სუსტ მხარეს თვითონ გამოასწორებს და საფრთხეების აცილებასაც თვითონ დაუდგება თავდებად. ასეთ შემთხვევაში კახეთის რეგიონში მევენახეობა-მეღვინეობის ბიზნეს-ლანდშაფტი მიიღებს სრულ განფენილობას (გეოგრაფიულად, ვერტიკალურად და ჰორიზონტალურად). დღეს კი, ეს განფენილობა, სრული არ არის. იმ ნიადაგებზე სადაც ვენახი უნდა აიყოს სხვა კულტურებია დათესილი და პირიქით, იქ სადაც მევენახეობის მსხვილი კოოპერატ-

ივი უნდა იყოს, წვრილ-წვრილი ინდემნარმეები და არ-არეგისტრირებული მევენახე გლეხები დასაქმებული და პირიქით. დაბალია ჰორიზონტალური კავშირებიც – ქვევრის ღვინოს უჭირს წინ წაწევა საერთაშორისო ბაზარზე, რადგან მას ძირითადად მევენახე-მელვინე გლეხები ამზადებენ, რომელთაც ასეთი კავშირები არა აქვთ და ა. შ.

ყოველივე ზემოთაღნიშნულის თქმა დაგვჭირდა, იმ დასკვნის გასაკეთებლად, რომ კახეთის მევენახეობა-მელვინეობას სახელმწიფოს ხელი სჭირდება, მას მფარველობა, მზრუნველობა და პატრონობა სჭირდება. საქართველოს მთავრობამ ქვეყნის კონკურენტულ უპირატესობად უნდა გამოიყენოს ის ფაქტი, რომ კახური ტრადიციული მეთოდით დაყენებულ ღვინოს ან-ალოგი არ მოეპოვება მთელ მსოფლიოში, რის გამოც საერთაშორისო ირგანიზაცია UUNEMHO-მ ეს მეთოდი შეიტანა მსოფლიო არამატერიალური კულტურის საგანძურის ნუსხაში. კახური ტრადიციული ღვინოებისთვის საუკეთესო ყურძენი მოდის ბაკურციხიდან ანაგამდე მიკროზონებში. საქვეყნოდ არის ცნობილი კარდანახული წარაფი. კახეთის თეთრი ღვინოების წინამძღოლია წინანდალი და საფერავი, რომლებთანაც დაკავშირებულია ქართული მელვინეობის წარსულიც და მომავალიც. ამჟამად კახეთში საფერავის ბუმი. მის ჩამოსხმაში ჩართულია ახალი ტექნოლოგიები. აღ-დგა ძველი ტრადიციული მეთოდებიც და ქვევრის საფერავს უკვე ღირსეული ადგილი უჭირავს მსოფლიო საუკეთესო ღვინოებში. წითელყურძნიან ღვინოებს შორის ლიდერობს «მუკუზანი», რომელსაც უამრავი ჯილდო აქვს მიღებული. იგივე მდგომარეობაში არიან ახამენი, ქინძმარაული და ნაფარეული.

2011 წლის ივლისში საქართველომ ხელი მოაწერა ორმხრივ შეთანხმებას ევროგაერთიანებასთან გეოგრაფიული აღნიშვნის (GI) აღიარებასთან დაკავშირებით, რომლის მიხედვით ევროგაერთიანებამ 18 ქართული ღვინის გეოგრაფიული აღნიშვნა აღიარა. აქედან 11 არის კახეთის გეოგრაფიული პუნქტები. რეგიონისთვის ეს წარმატებაც არის და საამაყოც. თუმცა, იგი კახეთის ღვინის გეოგრაფიის მხოლოდ მცირე ნაწილს წარმოადგენს. იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ კახეთის მელვინეები ყველაფერს გააკეთებენ იმისათვის, რომ ღვინის ბიზნეს-ლანდშაფტის გეოგრაფიული მომცველობა უფრო გაფართოვდეს და კახეთიდან მას კიდევ სხვა გეორგაფიული პუნქტებიც დაემატოს.

კახეთის რეგიონში სასოფლო-სამეურნეო ბიზნესის სხვა სახეებიც არის განვითარებული, სახელდობრ:

- **მემარცვლეობა** – მარცვლეული კულტურებიდან წამყვანია ხორბალი. ხორბლის ნათესი ფართობით და წარმოებით კახელი წამყვანი რეგიონია საქართველოში. საშუალოდ წელიწადში იგი 50 ათას ტონა ხორბალს აწარმოებს. მეორე ადგილზეა ქერი. წელიწადში საშუალოდ 6 ათასი ტონა ქერი იწარმოება. ქერის წარმოების წილი 28-29 პროცენტია. კახეთში მზესუმზირის წარმოებაცაა განვითარებული, სიმინდის კულტურაც;
- **მეხილეობა-მეხარეობა** – საადრეო ბოსტნე-

ულის წარმოება მეტად განვითარებულია ლაგოდეხის, გურჯაანის და ყვარლის ზონებში. მოყავთ საადრეო მარწყვი, კიტრი, ნესვი, პომიდორი და სხვა. ეს კულტურები დაახლოებით 300 ჰექტარზე ითესება;

➤ **მეხილეობა** – ატმის ძირითადი მწარმოებელია გურჯაანის რაიონი, საგარეჯოს რაიონი, ხურმისა და სხვა თესლოვანი ხილისა ლაგოდეხი, ნაწილობრივ თელავი, სიღნაღი და ყვარელი. კურკოვანი ხილის წარმოებაში კახეთს საქართველოში 38%-მდე უკავია.

➤ **მეკარტოფილეობა** – ამ კულტურისთვის ნაყოფიერი ნიადაგებია მთათუშეთში და გომბორის უღელტეხილზე მდებარე სოფლებში. მეკარტოფილეობას კახეთში ძირითადად საოჯახო წარმოების ხასიათი აქვს;

➤ **მეცხოველეობა** – საქართველოს მეცხოველეობის მთლიან სულადობაში კახეთს მხოლოდ მეხუთე ადგილი უკავია და მისი წილი 9%-ს შეადგენს. ცხოველთა სულადობით განსაკუთრებით გამოირჩევიან საგარეჯო, ლაგოდეხი, დედოფლისწყარო, სიღნაღი და ყვარელი. საქონლის ხორცის წარმოებით კახეთი საქართველოში მეოთხე ადგილზეა, ხოლო რძის წარმოებას 6-7% უკავია. განვითარებულია მეცხვარეობა (ახმეტა, დედოფლისწყარო, საგარეჯო) და მელორეობა. დღეს ქვეყანაში წარმოებული ღორის ხორცის საერთო მოცულობაში კახეთის წილი 10-15%-ია;

➤ **მეფრინველეობა** – ქვეყნის ფრინველების საერთო რაოდენობაში კახეთს 15-17% უკავია, ფრინველის ხორცის წარმოებაში – 10-12%, ხოლო კვერცხის წარმოებაში – 15-18%. საგარეჯოსა და პატარძელში ფუნქციონირებენ მეფრინველეობის ფაბრიკები;

➤ **მეფუტკრეობა** – განვითარებულია ყვარელში, სიღნაღში და გურჯაანში. მეფუტკრეობის განვითარების დიდი პოტენციალი აქვს ლაგოდეხს, რომლის ტყე და მინდვრები მალახარისხოვანი თაფლის წარმოების შესაძლებლობას იძლევა.

მეურნეობის ამ მრავალფეროვნების მიუხედავად ამ სექტორებს ნაკლებად აქვთ სამრეწველო მნიშვნელობა. მათ დიდ ნაწილს ოჯახები აწარმოებენ და თვითონვე მოიხმარენ. ამასთან, მეურნეობის ამ სექტორების SWOT-ანალიზი მათ შესახებ უამრავ სუსტ მხარეზე და საფრთხეზე მიგვითითებს (იხ. ცხრილი 3) მემარცვლეობაში – მოსავლიანობის დაბალ დონეს, მაღალ თვითღირებულებას, დაბალ კონდიციურ სათესლე მასალას, მავნებლების გავრცელებას და სხვას; მეხილეობა-მეხარეობაში – პროდუქტების მალეფუჭადობას, სამაცივრე და სასაწყობო მეურნეობების არ არსებობას (ან სიმორე), მავნებლების გამრავლებას, გვალვებს და სხვა; მეხილეობაში – დაბალმოსავლიანობას, რეალიზაციის პრობლემას, სამაცივრე მეურნეობის სიმცირეს, ქარიშხალს, გვალვას, სეტყვას და სხვა; მეკარტოფილეობაში – სავარგულების ურწყვადობას, თანამედროვე ტექნიკის ხელმიუწვდომლობას, სტიქიურ მოვლენებს, აგრონომების ნაკლებობას და სხვა; კიდევ უფრო მეტია სუსტი მხარეები მეცხოველეობა-მეფრინველეობა და მეფუტკრეობაში. ესენია: დაბალპროდუქტიულობა, საშიშ დაავადებათა მატება, ვეტერინალური სექტორის განუვითარებლობა, სა-

ცხრილი 3

კახეთის რეგიონში სასოფლო-სამეურნეო ბიზნესის ძირითად მიმართულებათა (გარდა მევენახეობა-მელვინეობისა) SWOT-ანალიზი

ძლიერი მხარეები	სუსტი მხარეები	შესაძლებლობები	საფრთხეები
მემარცვლეობა			
<p>ძლიერი მხარეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> უნიკალური ხორბლის სახეობების მრავალფეროვნება. ნაყოფიერი ნიადაგები და ხელსაყრელი აგროკლიმატური პირობები. 	<p>სუსტი მხარეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> კვალიფიციური კადრების ნაკლებობა. დაბალკონდიციური სათესლე მასალა. საშექტარო მოსავლიანობის დაბალი მაჩვენებელი. დასარაიონებელი ახალი ჯიშები. წარმოებული პროდუქციის მაღალი თვითღირებულება. <p>ზეთსახდელებში გამოხდილი ზეთის დაბალი ხარისხი და გამოსავლიანობა.</p>	<p>შესაძლებლობები:</p> <ul style="list-style-type: none"> თანამედროვე ტექნოლოგიებით აღჭურვილი სათესლე და ჯიშთა გამოცდის მეურნეობების მოწყობა. მაღალკონდიციური სათესლე მასალის წარმოება. სადემონსტრაციო ნაკვეთების მოწყობა. ინვესტიციების მოზიდვა წისკვილების, ზეთსახდელების, სპირტსახდელებისა და ცხოველთა საკვების მწარმოებელი ქარხნების ასაშენებლად. 	<p>საფრთხეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> სტიქიური მოვლენები: სეტყვა, ქარი და გვალვა. გამოუცდელი ჯიშების დათესვა. კალიების გამრავლება და სხვა საშიში მავნებლების ფართო გავრცელება.
მებოსტნეობა-მებაღეობა			
<p>ძლიერი მხარეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ნაყოფიერი ნიადაგი და ხელსაყრელი აგროკლიმატური გარემო. 	<p>სუსტი მხარეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> შესანახი სასაწყობო ფართობის ნაკლებობა. მალფუჭებადი კულტურებისათვის სამაცივრე საწყობების სიმორე და მუნიციპალიტეტებში მათი არარსებობა. საკონსერვო ქარხნების არარსებობა. კვალიფიციური აგრონომების ნაკლებობა. თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვის ხელმიუწვდომლობა. 	<p>შესაძლებლობები:</p> <ul style="list-style-type: none"> რეგიონში, განსაკუთრებით კი, დედაქალაქთან ახლოს მდებარე მუნიციპალიტეტებში, საგარეჯოსა და თელავში შესაძლებელია სასათბურე მეურნეობების შექმნა. სანედლეულო ბაზის გაფართოება. საკონსერვო ქარხნების მშენებლობა. ბოსტნეულ-ბაღეული კულტურების შესანახი სასაწყობო და სამაცივრე მეურნეობების შექმნა ინვესტიციების მოზიდვით. მაღალმოსავლიანი და დასარაიონებელი ჯიშების გამოყენებით იმპორტირებული არაქისის ადგილობრივი წარმოების პროდუქციით ეტაპობრივი ჩანაცვლება. 	<p>საფრთხეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> გვალვა, წყალდიდობა, სეტყვა და ქარიშხალი. მავნებლების გამრავლება.
მეხილეობა			
<p>ძლიერი მხარეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ნაყოფიერი ნიადაგები, ხელსაყრელი აგროკლიმატური პირობები და ხეხილის მრავალფეროვანი ჯიშები. ბიო-მეხილეობის განვითარებისთვის ხელსაყრელი აგროკლიმატური პირობები. 	<p>სუსტი მხარეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> დაბალმოსავლიანი ხეხილის ბალები. აჭმის სიმწიფის პერიოდში მისი რეალიზაციის პრობლემა ან გაყიდვა დაბალ ფასში. სასოფლო-სამეურნეო კულტურების მოსავლის დაზღვევის ხელმიუწვდომლობა. სამაცივრე მეურნეობების სიმცირე და მომსახურების მაღალი ფასი. საკონსერვო ქარხნების არარსებობა. კვალიფიციური აგრონომების ნაკლებობა. 	<p>შესაძლებლობები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ხეხილის ჯიშების თანამედროვე სანერგე მეურნეობების შექმნა. სერტიფიცირებული ხეხილის ნერგებით ბალების გაშენება. სამაცივრე მეურნეობების მოწყობა 	<p>საფრთხეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> სეტყვა, ქარიშხალი, ყინვა. ნიადაგის მიწისქვეშა მავნებლების გავრცელება.

მეკარტოფილეობა			
<p>ძლიერი მხარეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ ნაყოფიერი ნიადაგები. ➤ ხელსაყრელი აგროკლიმატური პირობები. ➤ ბიოპროდუქციის წარმოების მაღალი პოტენციალი. 	<p>სუსტი მხარეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ სავარგულები არ ირწყევა. ➤ თანამედროვე სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის ხელმიუწვდომლობა, ფერმერები ძირითადად ხელით შრომას ეწევიან. ➤ რეგიონში კვალიფიციური აგრონომების ნაკლებობა. ➤ ფერმერებს არ აქვთ მაღალკონდიციური სათესლე მასალა. 	<p>შესაძლებლობები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ კახეთის მთიან რეგიონებში ბიოკარტოფილის წარმოება. ➤ თანამედროვე აგროტექნოლოგიების დანერგვა. ➤ სასაწყობო და სხვა დამხმარე ინფრასტრუქტურის, აგრეთვე თანამედროვე სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის შეყვანა რეგიონში. 	<p>საფრთხეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ სტიქიური მოვლენები: სეტყვა, ქარიშხალი, ძლიერი ყინვა.
მეცხოველეობა			
<p>ძლიერი მხარეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ კარგი აგროკლიმატური პირობები. ➤ საძოვრებისა და სათიბების დიდი მასივები. 	<p>სუსტი მხარეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ დაბალკალორიული საძოვრები. ➤ არსებული პირუტყვის დაბალპროდუქტიულობა. ➤ უმძიმესი ეპიზოტიური მდგომარეობა. ➤ ცხოველთა განსაკუთრებით საშიში დაავადებების შემთხვევების მატება. ➤ ცხოველთა გადასარეკი ტრასების მოუწესრიგებლობა. ➤ ცხოველთა ინვენტარიზაციისა და პასპორტიზაციის არარსებობა. ➤ კერძო ვეტერინარული სექტორის განუვითარებლობა. ➤ სამართლებრივი ბაზის სისუსტე. ➤ სოფლად არსებული ვეტუბნების უმოქმედობა. ➤ ამ სფეროში კვალიფიციური კადრების ნაკლებობა. ➤ ჯიშთსაშენი მეურნეობების არარსებობა. ➤ მკვეთრად გაუარესებული ეპიზოოტოლოგიური მდგომარეობა, ცხვარში არსებული დაავადებები, განსაკუთრებით თურქული. 	<p>შესაძლებლობები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ საძოვრების დიდი მასივებზე ცხოველთა საკვები კულტურების დათესვა, გასარწყავება. ➤ მაღალპროდუქტიული პირუტყვის გამრავლება მორიგეობითი ძოვებით, თანამედროვე ჯიშთსაშენების მონყობა. ➤ ხელოვნური დათესვის პუნქტების მონყობა. ➤ ცხოველთა სასაკლაოების მონყობა. ➤ კერძო ვეტერინარული სისტემის ფორმირება. ➤ რძისა და რძის პროდუქტების მწარმოებელი თანამედროვე ტიპის საწარმოების შექმნა. 	<p>საფრთხეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ ცხოველთა განსაკუთრებით საშიში დაავადებების ეპიდემია (თურქული, ბრუცელოზი, ასევე ცალკეულ შემთხვევებში კი ჯილეხი).
მეფრინველეობა			
<p>ძლიერი მხარეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ რეგიონში ფრინველთა – ქათამი, მწყერი, ხოხობი, ინდაური, იხვი, ბატი და ა. შ. სახეობათა გამოზრდისთვის ხელსაყრელი აგროკლიმატური პირობები. 	<p>სუსტი მხარეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ მეფრინველეობის ფაბრიკების თანამედროვე ტექნოლოგიებით აღჭურვა. ➤ ფრინველის მაღალპროდუქტიული სახეობების შერჩევა და გამრავლება. ➤ ადგილზე საკვებწარმოების ბაზის გაძლიერება. ➤ მეხორცეული მიმართულების მეფრინველეობის განვითარება და იმპორტის ჩანაცვლება. 	<p>შესაძლებლობები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ საკვებწარმოების ადგილობრივი ბაზის სიმცირე. ➤ თანამედროვე ტექნოლოგიების დანერგვის სიძვირე. ➤ დაბალპროდუქტიული ფრინველის სახეობები. ➤ კვალიფიციური კადრების ნაკლებობა. 	<p>საფრთხეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ ფრინველის გრიპის ეპიდემის გავრცელება.

მეფუტკრეობა			
<p>ძლიერი მხარეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> კახეთში არსებული ტყისა თუ მდელოს მრავალფეროვანი მცენარეები. მცენარეების ყვავილობის ხანგრძლივი პერიოდი. ყვავილების უნიკალური თვისებები და მრავალფეროვან ორგანულ ნივთიერებათა კლასების მაღალი შემცველობა. 	<p>სუსტი მხარეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> დამნმარე ინვენტარისა და მასალების სიძვირე. ფუტკრის ოჯახების (საკუთრების) გადასატანი კონტეინერების სიმცირე და ამორტიზაცია. თანამედროვე ტექნოლოგიების არცოდნა და მათი დანერგვის სიძვირე. თაფლი არ წარმოადგენს საექსპორტო პროდუქტს. დარგის მარეგულირებელი სამართლებრივი ბაზის არასრულყოფილება. 	<p>შესაძლებლობები:</p> <ul style="list-style-type: none"> თაფლი ექსპორტით გავა ევროპისა და ამერიკის ბაზარზე. 	<p>საფრთხეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> გვალვა, სეტყვა, ქარიშხალი და ყინვა. ფუტკრის დაავადებების გავრცელება.

მართლებრივი ბაზის არასრულყოფილება, მკვეთრად გაუარესებული ეპიოოტოლოგიური მდგომარეობა, დაბალკალორიული საძოვრები და ველ-მინდვრები და მრავალი სხვა. ეს არის არასრული სია იმ სისუსტეების და საშიშროებებისა, რომლებიც სოფლის მეურნეობის ამ სექტორებს დღესაც უდგათ და მომავალშიც ელოდებათ. ამასთან, ამ სექტორების პროდუქციის რეალიზაცია შიდაბაზარზეც ძნელდება, რის გამოც ვერცერთი მისი სახე – მაღალი თვითღირებულების, დაბალი ხარისხის და ბოლოს, წარმოების მცირე მოცულობის გამო, ჯერ-ჯერობით საგარეო ბაზრებზე ვერ გავა და კახეთის რეგიონისათვის მყარი ვალუტის შემომტანი ვერ იქნება.

სასოფლო-სამეურნეო ბიზნესის ამ მიმართულებებში ბიზნეს-ლანდშაფტის გეოგრაფიული განფენილობა დამაკმაყოფილებელია, ანუ რეგიონის ყველა ოჯახს (გარდა ქალაქად მაცხოვრებლებისა) საკუთარ მეურნეობაში მოყავს ხილიც, ბოსტნეულიც, ბალჩეულიც, კარტოფილიც, ჰყავთ ცხოველები და ფრინველებიც, მოყავს სიმინდი, სილნალსა და დედოფლისწყაროში მზესუმზირაც, ლაგოდებსა და ყვარელში ყავთ ფუტკარიც. მარცვლეული კულტურების სექტორში, კერძოდ, ხორბლის და მზესუმზირის წარმოებაში ბიზნეს-ლანდშაფტის ვერტიკალური განფენილობაც დამაკმაყოფილებელია, რადგან ამ ბიზნესს ენევიან ინდემწარმეებიც და მსხვილი ფერმერებიც. იგივე ითქმის მეფრინველეობაზე. ამ სექტორში არსებობს ფაბრიკებიც (საგარეჯოს და პატარძელის) და ინდემწარმეებიც. დანარჩენ სექტორებზე ამას ვერ ვიტყვით. რაც შეეხება ბიზნეს-ლანდშაფტის ჰორიზონტალურ განფენილობას, ამ სექტორებისთვის ეს «თეთრი ლაქა» – არცერთი დასახლებულთაგანი სექტორი ექსპორტზე არ მუშაობს.

კახეთის რეგიონში სუსტად არის განვითარებული სამრეწველო (გარდა ღვინის წარმოებისა) და სამშენებლო სექტორები. სამრეწველო სექტორიდან შეიძლება დავასახელოთ კუსტარული ზეთსაბდელეები (სილნალი და დედოფლისწყარო), ფიქალ-მარმარილოს მომპოვებელი ფირმები (თელავი), კირქვის მომპოვებელ-გადამამუშავებელი ფირმები (დედოფლისწყარო), ხე-ტყის სახერხი კომპანიები (ახმეტა) და სხვა). მათი რაოდენობაც მცირეა და სიდიდეც. ისინი მცირე ან საშუალო

სიდიდის არიან. კიდევ უფრო ცოტაა სამშენებლო ფირმები. ისინი ქალაქებში არიან განთავსებულნი. იგივე ითქმის საბანკო და სადაზღვევო ბიზნესზე, უძრავი ქონების ბიზნესზე, სავაჭრო ბიზნესზე, საკონსულტაციო ბიზნესზე. ისინიც ძირითადად შედარებით მსხვილ ქალაქებში (თელავი, სილნალი) არიან განლაგებულნი, გამონაკლისია ამ მხრივ მხოლოდ სავაჭრო ბიზნესი, რომელსაც ქსელი მთელ რეგიონში აქვს.

და ბოლოს ტურისტული ბიზნესი. კახეთის ძეგლების ტერიტორიული კონცენტრაცია, სახელმონწვეფილი მელვინეობის კერები, კულტურულ-ისტორიული მემკვიდრეობა, ულამაზესი ბუნება – ტყეები, მთები, დაცული ტერიტორიები, რეგიონში ტურიზმის განვითარების უდიდეს პოტენციალს ქმნის. კახეთის რეგიონში 15-მდე ტურისტული ფირმაა გახსნილი, 30-მდე მსხვილი სასტუმრო («ამბასადორი», «ძველი თელავი», «ყვარლის ტბა» და სხვ.), 100-ზე მეტი მცირე სასტუმრო და საოჯახო სახლი, 70-მდე კვების ობიექტი და ა. შ. კახეთის რეგიონში ტურისტებისთვის 155 განთავსების საშუალებაა 2872 საწოლით [9, გვ. 6]. პირველი პარამეტრით მას საქართველოს რეგიონებს შორის მეოთხე, ხოლო მეორე პარამეტრით – მეშვიდე ადგილი უკავია (ამ პარამეტრით კახეთი გურიის რეგიონსაც კი ჩამორჩება, მაშინ როდესაც ტურისტული რესურსი კახეთში გურიის რეგიონთან შედარებით 4-5-ჯერ მეტია). 2015 წლის სამ კვარტალში კახეთი მოინახულა საქართველოში შემოსული ტურისტების მხოლოდ 8%-მა (იმერეთი – 19,8%, აჭარა – 12,1%, თბილისი 26,2% და ა. შ.) [9, გვ. 13]. ეს ყველაფერი იმას ნიშნავს, რომ ტურისტულ ბიზნეს-ლანდშაფტს არა აქვს სათანადო არც გეოგრაფიული, არც ვერტიკალური და არც ჰორიზონტალური განფენილობა. არადა, კახეთის ტურიზმის პოტენციალი, თუ მისი ლანდშაფტი სათანადო ჰორიზონტალურ განშლას მიიღებს, ე. წ. გააქტიურებს მუშაობას უცხოელების შემოყვანაზე, მაღალ დონეზე იქნება ათვისებული და რეგიონს მყარი ვალუტის სახით დიდ შემოსავალს მოუტანს. რაღა თქმა უნდა, რომ ეს ბოლო ნაბიჯია. იქამდის ტურისტულ ბიზნესის განვითარებას სჭირდება რეგიონში შიგაპირობების შექმნა. უნდა შედგეს მარშრუტები, მომზადდეს გიდეები, ამუშავდეს ბალნეოლოგიური კურორტები, მონესრიგდეს ნავაგსაყრელები და სას-

ტურიზმი. SWOT-ანალიზი

<p>ძლიერი მხარეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ რეგიონის კულტურული მემკვიდრეობა. ➤ ბუნებრივი და გეოგრაფიული პირობები. ➤ რეგიონში მცხოვრები მოსახლეობის ტრადიციული სტუმართმოყვარეობა და ამ სექტორის განვითარების დიდი სურვილი). 	<p>სუსტი მხარეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ ტურისტებისთვის სერვისის მინოდების დაბალი ხარისხი. ➤ ინფრასტრუქტურის ხარვეზები. ➤ სექტორში მომუშავე ადამიანების არასაკმარისი ცოდნა-გამოცდილება.
<p>შესაძლებლობები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ რეკრეაციული ტურიზმის განვითარება. ➤ სათავგადასავლო ტურიზმის განვითარება. ➤ აგროტურიზმის განვითარება. ➤ სამმთო ტურიზმის განვითარება მთათუშეთში. ➤ ბალნეოლოგიური კურორტების ამოქმედება. ➤ ღვინის ტურიზმის გაფართოება. 	<p>საფრთხეები:</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ ქვეყნის პოლიტიკური არასტაბილურობა. ➤ საინვესტიციო კლიმატის გაუარესება.

ტუმროების წყალმომარაგება, მოგვარდეს მანანნალა ცხოველების პრობლემა, ამაღლდეს მოსახლეობის დაინტერესება ამ ბიზნესში ჩართულობის თვალსაზრისით და მრავალი სხვა.

ეს არ არის მარტო ჩვენი შეფასება. რუსული ტურისტული სააგენტოს «ვ მირე ფანტაზიი» მენეჯერის ალა არტიომენკოის შეფასებით, საქართველოში მოქმედი სააგენტოები არაორგანიზებულობით გამოირჩევიან. მათ ძალიან შეზღუდული და მწირი შეთავაზებები აქვთ. არ არსებობს კომპლექსური პაკეტები [10, გვ. 15]. მისივე თქმით, რუსი ტურ-ოპერატორი დამსვენებლების გამოგზავნისგან საქართველოში ხშირად თავს იკავებენ, რადგან არ სურთ, კლიენტების უკმაყოფილება დაიმსახურონ. იგივე აზრი გამოთქვა ამერიკელმა მეცნიერმა ჯეფრი ლიპმანმაც. მან საქართველოში ტურისტების მოზიდვის მთავარ პირობად ინფრასტრუქტურის გაუმჯობესება და ყველა დონის სერვისის სრულყოფა დაასახელა [11, გვ. 21]. ამის აუცილებლობა ჩანს რეგიონში ტურიზმის დღევანდელი მდგომარეობის SWOT-ანალიზიდანაც (ცხრილი 4).

ჩვენი აზრით, ამ საქმეს სათავეში უნდა ჩაუდგეს ქვეყნის მთავრობა, რეგიონის დონეზე კი – რეგიონის ხელმძღვანელობა. «ტურიზმი სუფთა ინდუსტრიაა, – წერს ნევადის შტატის გუბერნატორი ბობ მილერი, – ის საკმაოდ ადვილად და სწრაფად ვითარდება, ამიტომ ხშირად ეს სფერო ხელისუფლების ყურადღების მიღმა რჩება, რაც უდაოდ, დიდი შეცდომაა. ის ქვეყნებსა და რეგიონებს აძლევს თავის წარმოჩენის საშუალებას. სწორედ ამიტომ უნდა იყოს ხელისუფლება ტურიზმით დაინტერესებული, მთავრობის მოვალეობაა უზრუნველყოს ის საშუალებები და პირობები, რომლებიც უცხო ქვეყნის მოქალაქეებს ქვეყანაში მოიზიდავს» [11, გვ. 23].

ამრიგად, კახეთის რეგიონის ბიზნეს-ლანდშაფტის SWOT-ანალიზით მისი მეურნეობის დარგებიდან სამომავლოდ პრიორიტეტულად და ამასთან მაღალ-

შემოსავლიანად ორი დარგი გვესახება. პირველი – მევენახეობა-მელვინეობა, მეორე – ტურიზმი. ორივე ისინი ორიენტირებული იქნებიან საგარეო ბაზარზე. მევენახეობა-მელვინეობაში ამას უკვე ეყრება საფუძველი, ტურიზმში კი, ამ მიმართულებით, შეიძლება ითქვას, ჯერ არაფერია გაკეთებული. ამას თავისი მიზეზი აქვს, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ მევენახეობა-მელვინეობა კახელი კაცის ძირძველი საქმეა, ბუნებრივი ღირსებაა. კახელმა დაბადებულებმა იცის ვენახის მოვლა და ღვინის დაყენება. ბავშვობიდანვე იგი თავისებური სიამაყით ითავსებს ამ მამა-პაპურ ტრადიციას და მთელ თავის სიცოცხლეს უძღვნის მას. ამას იგი აკეთებს არა იმდენად შემოსავლის მიღების მიზნით, რამდენადაც ამ საქმის სიყვარულით. კახელი კაცისთვის ვენახს, ყურძენს, და ღვინოს სხვა ხიბლი აქვს. იგი მისი სულის წყობის ნაწილია, ერთგვარი ჯაჭვია მამებსა და შვილებს შორის, გაუცნობიერებელი კომუნიკაცია მამა-პაპასთან და კოდი იმისა, რომ ცოცხლობს მათი საქმე, რომ კახეთში იგი არ მოუკლავს «ცივილიზაციის სიკვდილს», რომ შვილები ღირსეულად აგრძელებენ მამა-პაპურ საქმეს.

სულ სხვა საქმეა ტურისტული ბიზნესი. ტურიზმი კახელებისთვის «ახალი ხილია». ის მათ გენეტიკურად არ მიუღიათ. ეჭვითაც კი უყურებენ. არადა, ტურიზმს, განსაკუთრებით სამთო ტურიზმს (მთათუშეთი, კახეთის მთიანეთი) განვითარების დიდი პოტენციალი აქვს კახეთში. აქაურ მთებში და ტყეებში, ველებსა და მინდვრებზე პირველყოფილი ბუნებაა. უცხოელებს კი მეტად უყვართ ასეთ ადგილებში მოგზაურობა და არც ფულს იშურებენ ასეთი დასვენებისთვის. ასევეა რეკრეაციული ტურიზმი, სამონადირეო ტურიზმი (ლაგოდეხის ნაკრძალი), ეკოტურიზმი, აგროტურიზმი (სათხილამურო ტურიზმი (ცივის მთაზე) და სხვა.

ასე რომ, კახეთის რეგიონის ბიზნეს-ლანდშაფტზე ჩვენი დაკვირვება-გამოკვლევით, ორი დასკვნის გამოტანა შეეძლება:

1. კახეთის ვაკე ადგილებში, ეხლაც და მომ-

ვალშიც, პრიორიტეტი უნდა ჰქონდეს ექსპორტზე ორიენტირებულ მევენახეობა-მელვინეობას.

2. კახეთის მთაში, პრიორიტეტი უნდა ჰქონდეს სამთო ტურიზმს.

მევენახეობა-მელვინეობა რომ კახეთის რეგიონისთვის №1 პრიორიტეტი, ეს გათავისებული აქვს კახეთის მოსახლეობასაც და რეგიონის ხელმძღვანელობასაც. მათი სამიზნე ამჟამად იმ სუსტი მხარეების ნეიტრალიზებაა, რომელიც მას აქვს. ეს არის ყურძნის ხარისხის გაუმჯობესება, სანერგე ჯიშთსაშენების შექმნა, მელვინე-მევენახეობის კადრების თანამედროვე მოთხოვნებით მომზადება-გადამზადება და სხვა.

რეგიონში მუსირებს იმის შესახებ აზრიც, რომ მოხდეს ქვევრის ღვინოს «გავეროპელება», ანუ მისი ინდუსტრიალიზაცია. ამ საკითხში ჩვენ მხარს ვუჭერთ იმ ქართველ მელვინეებს, რომლებსაც ქვევრის ღვინის ინდუსტრიალიზაცია, განსხვავებით «ქარხნის» ღვინისგან, დაუშვებლად მიაჩნიათ და ამტკიცებენ, რომ ქვევრის ღვინის დაყენების ტექნოლოგია არის კახეთის რეგიონის და საერთოდ საქართველოს ღვინის მრეწველობის დიდი პოტენციალი. ხოლო თვით კახური «ქვევრის ღვინო» მისი გამორჩეული ბრენდი [12].

ყოველივე ზემოთქმულიდან გამომდინარე კახეთში მევენახეობა-მელვინეობის ბიზნეს-ლანდშაფტის განვითარების ჩვენი სამომავლო რეკომენდაციები ასეთია:

1. ყურძნის ხარისხის გაუმჯობესება, კახეთში სანერგე მეურნეობების და ნერგების შესამონმებელი ლაბორატორიების შექმნა.

2. მევენახე-ფერმერთა და მელვინეთა მომზადება-გადამზადების სასწავლო პროგრამების ამუშავება თელავის სახელმწიფო უნივერსიტეტში და ამ მიმართულებით ყველა რაიონში პროფესიული კოლეჯების გახსნა.

3. მცირე და მიკრო საწარმოების (ინდემნარ-მეები) სტიმულირება მევენახეობის განვითარებაში (რომ ადგილი არ ჰქონდეს ვენახების გაჩეხვას გლეხების მიერ და მის ადგილზე საზამთროს დათესვას). ეს შეიძლება მოხდეს გადასახადების გაუქმებით (ვენახზე ისინი ქონების გადასახადს იხდიან და ეს საკმარისად უნდა ჩაითვალოს).

4. კახეთის რეგიონის ხელმძღვანელობით მევენახეობისთვის სხვადასხვა ფესტივალებში მონაწილეობის ხელშეწყობა.

რაც შეეხება ტურიზმს, აქ შესასრულებელი სამუშაოები შეიძლება ითქვას ნოლიდან უნდა დაიწყოს. ის მინიმუმში, რაც დღეს კახეთში არის საერთაშორისო სტანდარტებს არ შეესაბამება. კახეთში ეს დარგი ორი მიმართულებით უნდა განვითარდეს – სამთო ტურიზმი და ბარის ტურიზმი. ბარის ტურიზმის – აგროტურიზმი, შემეცნებითი ტურიზმი, ღვინის ტურიზმი და სხვა – განვითარება დაწყებულია, მაგრამ მას სისტემური ხასიათი არა აქვს.

კახეთის ბარის რეგიონში აგროტურიზმის, შემეცნებითი ტურიზმის, ღვინის ტურიზმის და სხვათა სათანადო საერთაშორისო სტანდარტებით განსავითარებლად საჭიროდ ვთვლით შემდეგი ღონისძიებების გატარებას:

1. რეგიონის მელვინეობა-მევენახეობის ტრადიციულ კერებში აღირიცხოს დღეს მოქმედი მევენახე-მელვინეები, რომლებიც შთამომავლობით მისდევენ მეურნეობის ამ დარგს, აქვთ ტრადიციული მიზნები და ფლობენ მამაპაპურ წესზე ღვინის დაყენების ხელოვნებას.

2. ამ პირთა სია რაიონის მუნიციპალიტეტებმა გადასცენ ტურისტულ ფირმებს, რომ მათ ისინი ჩარიცხონ ღვინის ტურიზმის მარშრუტში. ამ ოჯახებში ტურისტები დაესწრებიან რთველს, ღვინის დაყენებას, ჩურჩხელების ამოვლებას და ა. შ. უცხოელი ტურისტებისთვის ეს მეტად საინტერესო იქნება.

3. ქვევრის ღვინო ქვევრში მზადდება. მექვევრეები, ანუ ქვევრის დამამზადებლები კი თითებზე დასათვლელი დარჩა. საჭიროა მექვევრეთა კერების ჩართვაც ღვინის ტურიზმის მარშრუტებში.

4. რეგიონში არსებობს ბალნეოლოგიური კურორტების ამუშავების შესაძლებლობები. ესენია: საგარეჯოში – უჯარმა და გურჯაანში – ახტალა. ადგილობრივმა მუნიციპალიტეტებმა უნდა იზრუნონ მათ ამოქმედებაზე და თუ ეს არ შეუძლიათ, მაშინ მოახდინონ პრივატიზება.

5. რეგიონში ტურიზმის სათანადო განვითარებისთვის აუცილებელია სანიტარულ-ეპიდემიოლოგიური მდგომარეობის გაუმჯობესება, ნაგავსაყრელების მოწესრიგება, მანანნალა ძაღლების პრობლემის მოგვარება და ა. შ.

6. საჭიროდ ვთვლით რეგიონის საგანმანათლებლო დაწესებულებებში (მაგალითად, კოლეჯებში) მოწყობის ტრენინგები ტურისტული ბიზნესის დაწყების და მართვის უნარ-ჩვევების შესაძენად და ა. შ.

რეგიონის ხელმძღვანელობამ იქ არსებულ ტურისტულ კომპანიებთან და სასტუმროებთან ერთად ამ მიმართულებით უნდა გაშალოს მუშაობა. ასეთ შემთხვევებში მეტად კარგი შედეგი აქვს რეკლამას, მაგრამ იქამდის როგორც უკვე აღვნიშნეთ, რეგიონში ბევრი რამ არის მოსაგვარებელი, რადგან, რაც ეხლა რეგიონში ამ სფეროს მოსამსახურებლად არის შექმნილი, თვალთდასანახის და ყურთვასაგონის ჩათვლით, არ არის უცხოელი ტურისტებისთვის მისაღები – ქუჩებში ყრია ნაგავი, დარბიან მანანნალა ძაღლები, ყველგან არ არის წყალი და კანალიზაცია, მოუწესრიგებელია შიდა სასოფლო გზები, ქუჩებში ღამის განათება ან არ არის, ან არის, მაგრამ არ მუშაობს, არის წყვეტები ელექტროენერჯით მომარაგებაში და მრავალი სხვა. მართალია, ეს ძირითადად სოფლებს ეხება, მაგრამ ჯერ ერთი, პერიოდულად ქალაქებშიც აქვს ამას ადგილი, და მერე მეორე – სოფლებიც ხომ ჩართულია ტურისტულ მარშრუტებში.

კახეთში შემოსულ ტურისტულ ნაკადებზე დაკვირვებით ირკვევა, რომ ისინი მეტ ლტოლვას იჩენენ მთიანი მხარის – მთათუშეთისკენ. ზოგი ტურისტი როცა მარშრუტში არ შედის თუშეთი, წყდება ნაკადს და დამოუკიდებლად მიემგზავრება თუშეთში.

ეს იმას ნიშნავს, რომ უცხოელებს ანდამატივით იზიდავთ მთა და მთასთან დაკავშირებული ტურიზ-

მის სახეობები. ასეთ დროს მთათუშეთი მასიური სამთო ტურიზმის განვითარებისთვის სრულიად მოწყობილია.

მთელ მსოფლიოში მთიან ტერიტორიებს დედამიწის საკმაოდ დიდი ნაწილი უკავიათ. ასევეა საქართველოშიც. ერთ-ერთი საერთაშორისო კლასიფიკაციით, რომლითაც მთიანი რეგიონების 4 ზონა (კატეგორია) არის დადგენილი, საქართველო მე-4 კატეგორიაში შედის. ეს არის ზონა, რომლის ტერიტორიის 50-100% მთიანეთია. ამ კატეგორიაში ხვდება 52 ქვეყანა, მ. შ. შვეიცარია, თურქეთი, აზერბაიჯანი, სომხეთი და სხვები.

ბოლო ათწლეულებში მთიანეთის პრობლემატიკა სულ უფრო აქტიურად მუშავდება უცხოეთის როგორც განვითარებულ, ისე განვითარებად ქვეყნებში. ნიშანდობლივია, რომ ამ მხრივ, წინა პლანზე იწევს მთის არამარტო ეკოლოგიური თუ რეკრეაციული ასპექტები, არამედ მთაში მობინადრე ადამიანების მრავალფეროვანი პრობლემატიკა, მ. შ. მათი დეპოპულაციის და მიგრაციის შეჩერება. მთაში ამ პრობლემის გადაჭრის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გზა არის იქ ტურიზმის განვითარება. კაცობრიობამ ტურიზმის როლი და მნიშვნელობა მე-20 საუკუნის დასასრულსა და 21 საუკუნის დასაწყისში გაიცნობიერა. ამ მხრივ განსაკუთრებით აღსანიშნავია იოჰანესბურგში 2002 წელს გამართული სილარბის დაძლევის მსოფლიო ფორუმი, რომელმაც პირველად აღიარა ტურიზმი, როგორც სილარბის დაძლევის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი.

ეს ფაქტორი მთელი «სისრულით და სისავსით» უდგას საქართველოს, როგორც ბარში, ისე მთაში». ასეა კახეთიც. ბარში მოსახლეობა სხვა სახის ბიზნესითაც საქმდება და ამ გზით რალაცა შემოსავალს იღებს, მთის მოსახლეობა კი, მხოლოდ მეცხოველეობას მისდევს და ისიც შინა მოხმარებისთვის. ასეთ დროს, საზღვარგარეთის ქვეყნების, მაგალითად, შვეიცარიის გამოცდილებით, მთის მოსახლეობა ძირითადად ტურიზმშია დასაქმებული.

ტურიზმი ბარშიც იძლევა შემოსავალს, სადაც შემონახულია ტურისტებისთვის საჩვენებელი კულტურული მემკვიდრეობის ძეგლები, ან მათი დასვენებისა და გართობისთვის სათანადო პირობები, მაგრამ მთა ამ მხრივ უნიკალურია. ეს კარგად გაითავისა შვეიცარიამ, ჩვენსავით მთიანი რეგიონების მე-4 ზონის პარამეტრების მქონე ქვეყანამ, და, ჯერ კიდევ მეორე მსოფლიო ომის შემდეგ (1954 წლიდან) დაიწყო მთიანეთში მცხოვრები ფერმერების და მეტყვევებისთვის სუბსიდიების გამოყოფა. შემდეგ დაიწყო გარკვეულ ზღვარზე ნაკლები შემოსავლის მქონე მთიანეთის მოსახლეობისთვის (გლეხური კომპლექტი) სუბსიდიების მიცემა, მთიანი სოფლების გამსხვილება. შემუშავდა შვეიცარიის მთიანეთის განვითარების ფედერალური კონცეფცია. 1974 წელს მიღებული იქნა კანონი მთის რეგიონების საინვესტიციო ხელშეწყობის შესახებ. 1975 წლიდან დაიწყო შეღავათიანი სესხების გაცემა შვეიცარიის საინვესტიციო ფონდიდან (IHG). იგივე ორგანიზაცია გასცემდა მცირე ინსტიტუციურ

გრანტებს. მოხდა მთიანეთის თემების «განვითარების რეგიონებად» დაყოფა. შეიქმნა ასეთი 54 რეგიონი. ამ რეგიონების განსავითარებლად იქმნებოდა პროგრამები და პროექტები. 1991 წლისთვის უკვე დაფინანსებული იყო 3078 ასეთი პროექტი, შედეგად შვეიცარიის მთიანეთში 1970-1990 წლების პერიოდში მოსახლეობამ 10%-ით იმატა.

იმის მაგივრად, რომ ჩვენც ასევე მოვქცეულიყავით, პირიქით, ჯერ კიდევ საბჭოთა პერიოდში საქართველოს ხელისუფლებამ დაიწყო ჯერ რაჭველების, შემდეგ სვანების და შემდეგ ხევსურების ჩამოსახლება ბარში. ამ ფაქტით სასონარკვეთილმა, წარმოშობით რაჭველმა პოეტმა, მურმან ლებანიძემ ლექსათ ამოთქვა თავისი ნუხილი «ვაი თუ ვინმეს მოეწონოს ეს სოფელი, ვაი თუ ვინმე მოვიდეს და დაესახლოსო». მართლაც, დაიწყო რა საზღვრისპირა მთიანეთის მოსახლეობისგან დაცლა, არაოფიციალურად მეზობელმა ქვეყნებმა ბევრგან გადმოიწიეს საზღვრები. ეს პროცესი ეხლაც მიმდინარეობს.

საბჭოთა პერიოდში კახეთის მთიანეთიდან მოსახლეობის ბარში ჩამოსახლება არ მომხდარა. აქ, როგორც ბარის, ისე მთის მოსახლეობის მიგრაცია დაიწყო საქართველოს დამოუკიდებლობის აღიარების დღიდან და დღესაც გრძელდება. კახეთიდან, ისე როგორც საქართველოს სხვა რეგიონებიდან მიგრაციის შეჩერება, მხოლოდ მათ ადგილზე დასაქმებას შეუძლია. მთიანი რეგიონებისთვის ეს სამთო ტურიზმი იქნება. მთის რთული ფიზიკურ-გეორგაფიული პირობები ხელსაყრელ პირობებს არ ქმნის მეურნეობის სხვა დარგების განვითარებისთვის, სამთო ტურიზმისთვის კი მას, სწორედ თავისი ბუნებრივი «სირთულის» წყალობით დიდი უპირატესობები გააჩნია.

კახეთის მთიანეთი, კერძოდ, მთათუშეთი, შედის საქართველოს იმ 13 მთიან და მაღალმთიან მხარეს შორის, რომელიც საქართველოს გააჩნია. ამ მთების ტყის ეკოსისტემების ბიომრავალფეროვნების უნიკალური ნიმუშები ხელუხლებელი, ანუ პირველქმნილი ტყეებია. ჩვენდა საბედნიეროდ, ასეთი მთები და ტყეები არა მხოლოდ კახეთის მთიანეთში, არამედ საქართველოს მრავალ სხვა ადგილზე შემოგვრჩა. მათ არა მარტო რეგიონული, ან ეროვნული, არამედ გლობალური მნიშვნელობაც აქვთ, რადგან ევროპის ქვეყნებში არა თუ ბუნებრივი, არამედ ხელოვნურად გაშენებული ტყეებიც კი იშვიათია.

კახეთის მთიანი ზონის რესურსი, სამთო ტურიზმის თვალსაზრისით, ამოუწურავია. საჭიროა მხოლოდ შვეიცარიის მსგავსად მოხდეს ამ მაღალმთიანი ზონის ტურისტული რესურსების მეცნიერულ დონეზე შესწავლა-დამუშავება, შედგეს სახელმწიფო პროგრამები და კონცეფციები. ეს ის სფეროა, სადაც ტურისტები საშუალოდ 4-ჯერ მეტ თანხას ხარჯავენ ზღვაზე დამსვენებლებთან შედარებით. სამთო ტურიზმით დაინტერესებულთა რიცხვი წლითი-წლიობით იზრდება. ევროპის მთის კურორტები (შვეიცარიის, ესპანეთის და სხვები) ვეღარ უძლებენ ტურისტების მოზღვავებას. ასეთ დროს მთელ საქართველოში, და მოცემულ შემთხვევაში კახეთის მთიანეთში (მთათუშეთი, ყვა-

რელ-ლაგოდების მთები), არსებული თვითმყოფადი და უნიკალური ბუნებრივი გარემო სრულიად აუთვისებელია ამ თვალსაზრისით.

კახეთში სამთო ტურიზმის საერთაშორისო სტანდარტების შესაბამისად ორგანიზებას კახეთის რეგიონის ხელმძღვანელობა და მისი ტურისტული კომპანიები დამოუკიდებლად ვერ შეძლებენ. ამ საქმეში უნდა ჩაერთოს საქართველოს მთავრობაც, მთიან რეგიონებზე მომუშავე მეცნიერებიც, მთის პრობლემებზე მომუშავე მეცნიერთა აკადემიის კომისიაც, არასამთავრობო ორგანიზაცია «მთის მოყვარულთა კავშირიც» და სხვებიც. ჩვენი ეს შემოთავაზება რომელსაც დეტალურად უფრო ქვემოთ განვიხილავთ, და, რომელსაც კახეთის რეგიონის მთიან ნაწილისთვის სტრატეგიულ არჩევნად მოვიაზრებთ, პირდაპირ ეხმაურება საქართველოს ახალ კანონს «მაღალმთიანი რეგიონების განვითარების შესახებ» (2015 წლის 16 ივლისი, №4036-რს), რომელშიც დაფიქსირდა საქართველოს მთავრობის განზრახვლება მაღალმთიანი რეგიონის განვითარების შესახებ. თუმცა, აუცილებლად უნდა აღინიშნოს, რომ მსგავსი კანონი – «მაღალმთიანი რეგიონების სოციალურ-ეკონომიკური და კულტურული განვითარების შესახებ» 1999 წლის 8 ივნისსაც იყო მიღებული, მაგრამ იმ კანონით გათვალისწინებული დღემდე მთაში არაფერი არ გაკეთებულა. ამ ახალმა კანონმა, ის ძველი, ძალადაკარგულად გამოაცხადა 2016 წლის 1 იანვრიდან. თუმცა, არაოფიციალურად ძალადაკარგული, შეიძლება ითქვას, «მკვდრადმოხილი» ის შექმნის დღიდან იყო.

ძნელია იმის თქმა, და, იქნებ შეუძლებელიცაა, რა ბედი ელოდება ამ ახალ კანონს. იმის თქმა კი ეხლავე შეიძლება, თუ რა ბედი ელოდება ამ კანონით საქართველოს მთას, არა აქვს მნიშვნელობა კახეთის მთიანეთი იქნება იგი, სვანეთის თუ ხევსურეთის. უპირველეს ყოვლისა, ის კითხვა გვიჩნდება, თუ რატომ ეწოდა ამ კანონს მაღალმთიანი რეგიონების განვითარების კანონი. საქმე ისაა, რომ მაღალმთიან ზონად ითვლება ზღვის დონიდან 2000 მეტრის ზევით, ხოლო ზოგადად მთიანეთი 1000 მეტრის სიმაღლის ზევით მდებარე ტერიტორია. საქართველოს ტერიტორიის 52% ზღვის დონიდან 1000 მეტრი სიმაღლის ზევით მდებარეობს [13, გვ. 190]. მთიანი ტერიტორია იყოფა დაბალმთიან (სიმაღლე 500-1000 მეტრი ზღვის დონიდან. ასეთია მაგალითად, ბორჯომი, საირმე), საშუალომთიან (1000-დან 2000 მეტრამდე ზღვის დონიდან. ასეთია მაგალითად, შოვი, უწერა, ბაკურიანი და სხვ.) და მაღალმთიან ნაწილებად (2000 მეტრს ზევით ზღვის დონიდან (ასეთ ადგილებში დასახლებები ცოტა გვაქვს). საქართველოს მთიანი ტერიტორიის 31% 1500-3000 მეტრებს შორის მდებარეობს. ამ ზონაში, უფრო ზუსტად 1600-2400 მეტრ სიმაღლეზე მოსახლეობის მხოლოდ 3,2% ცხოვრობს, 800-დან 1600 მეტრამდე სიმაღლეზე მოსახლეობის 11,8%, ხოლო 800 მეტრ სიმაღლემდე, ე. ი. ვაკე ადგილებში – 85% [13, გვ. 190].

საქართველოს მაღალმთიან ზოლში სახელმწიფოს საზღვრები გადის. ასეა სვანეთში, რაჭაში, ხევსურეთში, მთათუშეთში, ლაგოდების მთიანეთში და სხვაგან.

ისინი ნაკლებად დასახლებული ადგილებია, ხშირად გოჯი დაბლობი მიწის არმქონე აზიდული მთები და მთაგრეხილები, ციცაბო კლდეები და ხევები. კარგია, რომ მივიღეთ კანონი ამ სასაზღვრო ზოლების ათვისების და განვითარების შესახებ, მაგრამ სასურველი იყო ეს კანონი შეხებოდა არა მხოლოდ მაღალ მთებს, არამედ, საერთოდ, მთიანეთს და თუ მასში არ შევიდოდა საქართველოს ტერიტორიის დაბალმთიანი ნაწილი, საშუალო მთიანი ნაწილი მაინც აუცილებლად უნდა მოხვედრილიყო. ასეთი მიდგომით კახეთის მთიანეთიც, და სხვა რეგიონების მთიანი ნაწილებიც გაიყოფა მაღალ მთებად და მთისწინეთად, ანუ საშუალო მთიან ნაწილად. ახლადმიღებული კანონი შეეხო მარტო მაღალმთიან ნაწილს. ასეთ დროს საქართველოში ორივე მთიანეთს განვითარება სჭირდება. საქართველოს მაღალმთიანი რაიონები არც საბჭოთა დროს იყო განვითარებული, მთისწინეთში კი დასახლებებიც იყო და კურორტებიც. ამჟამად დასახლებები (სოფლები) აუტანელი ცხოვრების პირობების გამო, მოსახლეობისგან დაიცალა, კურორტები უპატრონობისგან განიძარცვა და დაინგრა. ასე რომ, გადარჩენის, აღდგენა-განვითარების სახელმწიფო პოლიტიკა სჭირდება როგორც ერთს, ისე მეორეს.

საჭიროებამ მოითხოვა და გადავხედეთ მსოფლიოს მთიანი ქვეყნების – შვეიცარიის, ესპანეთის, კანადის, იაპონის, გერმანიის, პოლანდიის საკანონმდებლო პოლიტიკას. ყველა ამ ქვეყნის კანონი მთასთან მიმართებაში ეხება ქვეყნის მთიანეთს და არა ჩვენსავით მხოლოდ მაღალმთიანეთს.

გამოდის, რომ ამ კანონით მთათუშეთი (და არა მხოლოდ მთათუშეთი) ორად გაიყოფა. სახელმწიფო იზრუნებს და გაატარებს განვითარების პოლიტიკას მის 2000 მ-ზე მაღლა მდებარე ტერიტორიებზე, კერძოდ, ზედა ომალოს, ბოჭორმას, კოკლათს, დიკლოს, შენაქოს, კვავლოს და სხვა სოფლებზე, და 2000 მ-ზე დაბლა მთიანეთს, სოფლებს – ხისოს, დართლოს და სხვას, ყურადღებას არ მიაქცევს. ცხადია, ასეთი პოლიტიკა არ იქნება სწორი. ჩვენი აზრით, ეს კანონი საქართველოს მთიანეთის განვითარებას უნდა ეხებოდეს და არა მხოლოდ მის მაღალმთიან რეგიონებს. თუმცა, კანონის ეს საკითხი ადვილად გამოსწორებადი მხარეა. უფრო მნიშვნელოვანი არის კანონში მოცემული მაღალმთიანი მხარეების სოციალური შეღავათები. საქართველოს მთიან რეგიონებში მეფობს უგზობობა, უსინათლობა, ინფორმაციული ვაკუმი, დაბალი დონის განათლების სისტემა და სამედიცინო მომსახურება, პრიმატული სოფლის მეურნეობა, განუვითარებელი მრეწველობა, მძიმე ეკოლოგიური ვითარება და ა. შ. და ა. შ., და, ასეთ ადგილებში დასასახლებლად ვეპატიჟებით ექიმებს ორმაგი პენსიის დაპირებით, პენსიონრებს სახელმწიფო პენსიაზე 20%-ის დამატებით, მასწავლებლებს ხელფასზე 35%-ის დამატებით, ოჯახებს – პირველ და მეორე ახლადდაბადებულ ბავშვზე ერთი წლის განმავლობაში თვეში ას-ასი ლარის და მესამე და ყველა შემდეგ ბავშვზე 2 წლის განმავლობაში, თვეში ორას-ორასი ლარის გაცემით [14, გვ. 4-5]. ნუთუ, ვინმე, ვისაც წარმოდგენა მაინც

თუ აქვს საქართველოს მთიანეთში ცხოვრების უმძიმეს პირობებზე, ფიქრობს, რომ ეს ის შეღავათებია, ის სტიმულებია, რომლების მისაღებად ბარში მცხოვრები აიყრებიან ბარიდან და მთაში წავლენ?

საქართველოს მთიანი რეგიონების გადარჩენას და აღორძინებას ასეთი კოსმეტიკური ღონისძიებები არ უშველის. ამისთვის ჩვენ შვეიცარიის პრაქტიკა უნდა გამოვიყენოთ და შეიძლება ითქვას, საქართველოს ბიუჯეტი მთისკენ უნდა შემოვებრუნოთ. მსოფლიოში აღიარებულია, რომ მთა იყო, არის და იქნება ქვეყნის უდიდესი დასაყრდენი, რადგანაც მფლობელია იმ ურთიკვნი, სიმდიდრისა, რომელიც ესოდენ საჭიროა კაცობრიობის არსებობისთვის. სწორედ მთაშია ამოუწურავი რესურსები მტკნარი წყლისა, ტყის მასივების, ეკოლოგიურად სუფთა პროდუქტებისა, მინერალური წყლებისა, ნიაღისეულისა, ეგზოტიკური ცხოველების და მცენარეულობისა, ულამაზესი ლანდშაფტებისა და კულტურული მემკვიდრეობისა [13, გვ. 136]. თუ ეს არ გვჯერა, იმას მაინც ხომ ჩვენი თვალთ ვხედავთ, რომ მთიანი რეგიონები, რომლებზედაც საქართველოს სახელმწიფო საზღვარი გადის, მოსახლეობისგან დაიცვალა, სოფლები გაუკაცრიელდა და გაჩნდა რეალური შიში მოსაზღვრე ხალხების მიერ ამ ტერიტორიების დაუფლებისა, ასეა კახეთის რეგიონში, სვანეთში, რაჭა-ლეჩხუმში და სხვაგან.

ასეთ დროს ოჯახებს, რომლებიც მთაში დასახლდებიან (რით, რა სახსრებით დასახლდებიან?) გამრავლების შემთხვევაში ერთი-ორი წლის განმავლობაში ას-ორას ლარს ვთავაზობთ თითო ბავშვზე თვეში. ასე გვინდა ავალორძინოთ მთა? ასეთი დაფინანსებით გვინდა დავასახლოთ მთა? და საერთოდაც ჰქვია ამას შემდგარი სახელმწიფოს სახელმწიფო პოლიტიკა?

საქართველოს მთიანეთის გადასარჩენად და მით უფრო ასალორძინებლად ამ საქმეს ერჰარდის დარი კაცი უნდა ჩაუდგეს სათავეში, რომელმაც ომით განადგურებული გერმანია რამდენიმე წელიწადში კვლავ მოწინავე ქვეყნების რიგში ჩააყენა. საქართველოში ასეთი კაცი არ მოიძებნა, მაგრამ სპეციალისტთა ისეთი სამთავრობო გუნდის შეკვრას მაინც რალა უშლის ხელს, რომელთაგან თითოეულს ერჰარდისდარი თითო თვისება მაინც ექნება?

ქართველი მეცნიერი დ. ქარჩავა მთაში დაბრუნებულ ხალხისთვის სახლების აშენებას თვლის საჭიროდ [15, გვ. 32]. ჩვენი აზრითაც ეს აუცილებელია, მაგრამ ამ სოფლების გაშენებამდე უნდა ვიფიქროთ იქ დაბრუნებული მოსახლეობის დასაქმებაზე. საქართველოს მთიანეთში სანედლეულო რესურსები ძირითადად ადგილობრივი მნიშვნელობისაა, ანუ იმდენი, რამდენიც მცირე სანარმოთა მოწყობისთვის არის საკმარისი. აი, ამ საკითხებზე უნდა იზრუნოს საქართველოს მთავრობამ და ან თვითონ მოაწყოს ასეთი სანარმოები და მთაში ჩასული მოსახლეობა დასაქმოს, ანდა მათ ამუშავებინოს ისინი გრანტებით, იაფი კრედიტებით და გადასახადებში დიდი შეღავათების მიცემით. ეს შეღავათები უნდა მიეცეს ყველა სამენარმო საქმეს. ეს უნდა გაკეთდეს არა მხოლოდ მაღალმთიანეთში, არამედ საერთოდ მთიანეთში, რომლადაც ითვლება

ზღვის დონიდან 1000 მეტრ სიმაღლეზე ზევით მყოფი ადგილები.

ეს არ არის მარტო ჩვენი აზრი. ამ აზრის იყო და არის რეგიონალურ პრობლემატიკაზე მომუშავე ყველა მეცნიერი, საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის მთიანეთის პრობლემათა შესწავლის მთელი კომისია, რომელიც 1969 წლიდან იკვლევს მთაში არსებულ პრობლემებს და მათ მოსაგვარებლად მეცნიერულად დასაბუთებულ მოსაზრებებს აწვდის საქართველოს მთავრობას. მაგრამ რა? მთავრობაში მათ მიერ შემუშავებულ წინადადებებს არც კი იხილავენ. 1999 წელს დამტკიცებული მთის განვითარების შესახებ საქართველოს კანონი, ისე გავიდა 15-16 წელი, ს აერთოდ არ ამუშავებულა. იგივე ბედი ეწევა ამ კანონებსაც, თუ იგი არ გადაამუშავდა და მასში არ შევიდა ისეთი სტიმულები, რომლებიც ნამდვილ, რეკოლუციურ გარღვევას მოახდენენ საქართველოს მთიანეთის შენარჩუნებასა და აღორძინებაში.

წინამდებარე ნაშრომში კახეთის ბიზნეს-ლანდშაფტებიდან ასეთი გადახვევის გაკეთება იმიტომ დაგვჭირდა, რომ კახეთის რეგიონის 21%-იც მთიანია და თუ ბარში, ასე თუ ისე, მოსახლეობა რალაცით არის დასაქმებული, კახეთის მთიანი ადგილები მოსახლეობისგან დაიცალა. ამასთან, კახეთის ბარის განვითარებაში სტრატეგიული არჩევანი, რომელიც საგარეო ბაზრისთვის იმუშავებს, მევენახეობა-მელვინეობაზე კეთდება. ასეთია ჩვენი აზრი, სხვა მეცნიერების აზრიც და თვით კახეთის მოსახლეობის აზრიც. რაც შეეხება კახეთის მთიანეთს, იქ, ბარის ზონის სტრატეგიული არჩევანის ტოლფასი, თავისი შინაარსით, შემოსავლის სიდიდით და რაც მთავარია, ბუნებრივი რესურსებით უზრუნველყოფით, არის მხოლოდ სამთო ტურიზმი.

დიახ, სწორედ სამთო ტურიზმი და დიახ, სწორედ თუშეთში!

თუშეთი ერთ-ერთი ულამაზესი მხარეა არამარტო საქართველოში, არამედ მსოფლიოში. ბუნებამ თუშეთი დააჯილდოვა უაღრესად მიმზიდველი პეიზაჟების მრავალფეროვნებით. აქ ცადაზიდული ბუმბერაზი მთების ლანდშაფტები შეხამებულია ტყის, ხეობისა და მწვანეხავედროვანი საფარის მქონე გორაკ-ბორცვებისა თუ მცირე ველების წარმტაც სურათებთან და მქუხაზე მდინარეების მრისხანე ტალღების ლაჟვარდოვან პეიზაჟებთან. თუშეთის ბუნებრივ თავისებურ სილამაზესთან ორგანულად შერწყმულია ლამაზი არქიტექტურით, სიპის ქვით ნაშენი და გადახურული საცხოვრებელი სახლებით, ციხე-სახლებით, ციხე-კოშკებით, ციხე-სიმაგრეებით, საომარი ციხეებით, გალავან-ციხეებით, ეკლესია-მონასტრებით, საკულტო ხატ-სალოცავი ნაგებობებით დამშვენებული თუშური ძველი სოფლები, გაშენებული მთის ფერდობებსა და წვერებზე, გორებსა და ვაკეებზე. ამჟამინდელი ოცდათექვსმეტი სოფელი და თვრამეტი ნასოფლარი, დღესაც ამაყად მდგარი ციხე-კოშკები და ციხეთა ნანგრევები თუშეთის გმირული წარსულის უტყვი მატიაწეა. თუშეთის სოფლებს განსაკუთრებით ლამაზ იერ-სახეს აძლევს

თუშური კოლორიტის შენარჩუნებით აღდგენილ ძველ საცხოვრებელ სახლებში, ციხე-სახლებში, ციხე-კოშკებში, ახალ აშენებულ სახლებში გახსნილი კეთილმოწყობილი საოჯახო სასტუმროები.

თუშეთი ორმოცდათექვსმეტი სოფლით მჭიდროდ დასახლებული მხარე ყოფილა. XVI საუკუნის პირველი ნახევრიდან XX საუკუნის 40-50-იან წლებში თუშმა ხალხმა თავისი საცხოვრისი მიატოვა, კახეთში ჩამოსახლდა.

მოსახლეობის გარეშე დარჩენილი საქართველოს ეს ულამაზესი მხარე – თუშეთი, ზამთარში მკვდარ სანახაობას წარმოადგენს. ცოცხლდება მხოლოდ ზაფხულში, როცა კახეთში მცხოვრები თუში ხალხი, თუშეთში თავისი წინაპრების მიტოვებულ საცხოვრის მიაკითხავენ.

ცხოვრების სირთულის მოუხედავად, თუში ხალხი როგორც კახეთში, ისე თუშეთში თავის ოჯახურ და სამეურნეო საქმიანობას შეძლებისდაგვარად მაინც ეწევა. მოსახლეობის გარკვეული ნაწილი ჩართულია და ძალზე დიდ ინტერესს იჩენენ და შესაბამის საქმიანობას ეწევიან მათთვის არატრადიციული სამეურნეო დარგის ტურიზმის განვითარების საქმეში, ისიც თუშეთში მხოლოდ სეზონურად ზაფხულში. მოსახლეობის ნაწილი – ძირითადად ქალები და ბავშვები ზაფხულში ადიან თუშეთში და იქ ისვენებენ, და შემოდგომას ალვანებში ბრუნდებიან.

დღეს, თუშეთში თუში ხალხის დაბრუნების საკითხი ძალზე აქტუალურია, რადგან თუშეთში ტურისტული რესურსების უდიდესი შესაძლებლობების გამო შესაძლებელია მარალგანვითარებული სამთო ტურიზმის განვითარება. როგორც ტურიზმის, ისე სამეურნეო საქმიანობის დარგების განვითარება ადგილობრივი მაცხოვრებლების გარეშე შეუძლებელი იქნება.

თუში ხალხის კახეთიდან თუშეთში დაბრუნების, მუდმივად დასახლებისა და ამ მხარის აღორძინების ყველაზე დიდი შესაძლებლობა გაჩნდა მაშინ, როცა დაიწყო სოფელი ფშაველი-ომალის დამაკავშირებელი 72 კმ-იანი სამანქანო გზის მშენებლობა და 1978 წლის 23 სექტემბერს თუშეთის ცენტრში სოფელ ომალოში პირველი ავტომანქანა შევიდა.

მართალია ამ გზის მშენებლობამ თუშეთს გარკვეული სოციალურ-ეკონომიკური შედეგები მოუტანა, მაგრამ კახეთიდან თუშეთში მოსახლეობის დაბრუნებისა და იქ მუდმივად დასახლების თვალსაზრისით რაიმე სიკეთე არ მოუტანია. მაგალითად, 1975 წელს თუშეთში მუდმივად ცხოვრობდა 40 კომლი 168 მოსახლით, ხოლო ეს მაჩვენებლები 2009 წელს იყო – 22 კომლი და 25 მოხუცი მოსახლე. ეს მდგომარეობა ძირითადად, დაკავშირებულია იმასთან, რომ აღნიშნული გზა გადადის კავკასიონის ქედზე, ზღვის დონიდან 2970 მეტრის სიმაღლეზე თორღვას აბანოს სერის უღელტეხილზე და დიდთოვლობის გამო წელიწადში შვიდი-რვა თვე გაუვალი ხდება და იკეტება. ასევე იკეტება კავკასიონზე გადასასვლელი უღელტეხილები, საცალფეხო და საცხენოსნო გზა-ბილიკები. ამის გამო თუშეთსა და კახეთს შორის და

პირიქით მოსახლეობის მგზავრობაც წყდება. შვიდი-რვა თვე კახეთთან კავშირის გარეშე ჩაკეტილ თუშეთში ცხოვრება არის ძირითადი მიზეზი იმისა, რომ ფერხდება თუში ხალხის კახეთიდან თუშეთში დაბრუნება და მისი აღორძინება.

ეს პრობლემა საბოლოოდ, რომ გადაწყდეს, ე. ი. თუშ ხალხს და ტურისტებს მთელი წლის განმავლობაში რომ ჰქონდეთ კახეთსა და თუშეთს შორის, და პირქით მიმოსვლისა და მგზავრობის საშუალება, აუცილებელია კახეთისა და თუშეთის დამაკავშირებელი მინისტრემა გვირაბების გაყვანა-მშენებლობა. ერთი გვირაბი გაყვანილი უნდა იქნას მდინარე სტორის ხეობიდან ვერხოვნის ხეობამდე (ფიცრის ქალა), ხოლო მეორე გვირაბი – კახეთის მდ. ალაზნის ხეობიდან (პანკისის ხეობა) თუშეთის მდ. ალაზნის ხეობამდე (ალაზნის თავი).

ამ გვირაბების გაყვანა საბოლოოდ გადაწყვეტს, სამთო ტურიზმის განვითარების და მთლიანად თუშეთის აღორძინების პრობლემას. თუ ეს პროექტი განხორციელდა, მაშინ თუშეთს მუდმივად ეყოლება უცხოელი სტუმარი. იქ განვითარდება სამთო ტურიზმის ახალ-ახალი სახეობები – მთასვლელობა, მეკლდეურობა, სათხილამურო ირავინგი და ფრის-ტაილი, რაფტინგი, პარაპლანერიზმი და სხვა.

კახეთის რეგიონის ხელმძღვანელობას ვაცნობებთ, რომ დაუკავშირდნენ საქართველოს «მთის მოყვარულთა კავშირს», რომელმაც მესტიას, ლენტეხს და ონს მოუმზადა 22 სამთო გიდი, დაკვალა და აღწერა 17 სამთო-ტურისტული მარშრუტი. ასეთი სამუშაოს ჩატარება სჭირდება კახეთის რეგიონსაც მთა-თუშეთისთვის.

კახეთის რეგიონის ბიზნეს-ლანდშაფტში ტურიზმის, განსაკუთრებით სამთო ტურიზმის განვითარების მთელი შესაძლებლობა, მთელი სიმდიდრე თუშეთის მთიანეთში დევს. მაგრამ მისი არსებობა, თავისთავად ჯერ არ ნიშნავს პრობლემის გადაწყვეტას. აუცილებელია რეგიონის მესვეურებმა დაინახონ, სწორად შეაფასონ ის, რაც თითქოს დამალული არ არის, მიაგნონ მის გაცოცხლების, თანამედროვე «ტურისტულ ცხოვრებაში» ადაპტაციის ფორმებსა და მეთოდებს ისე, რომ არ დაუკარგონ მას საკუთარი ისტორიული ფასეულობა. დარწმუნებით შეიძლება ითქვას, რომ თუშეთი, რომელიც წინათ მეცხვარეობის მხარედ ითვლებოდა, შეიძლება გახდეს ტურიზმის მხარედ. ამას არ უშველის მხოლოდ მთავრობის პოლიტიკური ნება, ამას სათანადო ინვესტიციებიც სჭირდება.

კახეთის რეგიონის ბიზნეს-ლანდშაფტის პრიორიტეტებში მესამე და შემდეგი ადგილები სხვა დარგებს უკავიათ, ესენია მესაქონლეობა-მეცხვარეობა, მემარცვლეობა, საადრეო მეზოსტენობა. კიდევ უფრო უკანა ადგილებზეა – მესიმინდეობა, მელორეობა, მეფრინველეობა, მეფუტკრეობა, მზესუმზირის მოყვანა და სხვა. ყველა მათ ადგილობრივი დანიშნულება აქვთ. რა თქმა უნდა, ისინიც უნდა განვითარდნენ. მაგრამ მათ საექსპორტო პოტენციალი (ანუ რეგიონში უცხოური ვალუტის შემოტანა) არ ექნებათ. დიახ,

ქართველ მომხმარებელს სჭირდება ქართული მზესუმზირის ეკოლოგიურად სუფთა ზეთი და ეს კახეთიდან უნდა მიიღოს, სჭირდება ადრეული, ასევე ეკოლოგიურად სუფთა კიტრი და პომიდორი და ეს ლაგოდეხის სოფლებიდან უნდა მიიღოს, სჭირდება კახური ღორის ხორცი და ეს თითქმის გადაშენების პირას მისული კახური ღორის მოშენება-მომრავლებით – კახეთიდან უნდა მიიღოს და ა. შ. ბიზნესის ამ სახეების განვითარებას რეგიონის ხელმძღვანელობის მხრიდან, განსხვავებით პირველი ორი სახისგან – მევენახეობა-მელვინეობისა და სამთო ტურიზმი-საგან – მხოლოდ მხარდაჭერა სჭირდება, კერძოდ, ლაგოდეხში სამაცივრე და სასაწყობო მეურნეობის მოწყობა საადრეო ბოსტნეულისთვის, მაღალკონდიციური სათესლე მასალის გამოყვანა მემარცვლეობის და მეკარტოფილეობის ზონებისთვის, ატმის და გარგლის სანერგე მეურნეობების შექმნა კახეთის მეხილეობის ზონებში, პირუტყვის პერიოდული ვაქცინაციის ჩატარება მესაქონელობის ზონებში, აქვე ჯიშთსაშენების და ხელოვნური დათესვის პუნ-

ქტების აშენება და ა. შ. ეს ჩამონათვალი არც ცოტაა და არც უმნიშვნელო, მაგრამ კახეთის რეგიონის ბიზნეს-ლანდშაფტის თავისებურება მაინც პირველი ორი დარგია – ჯერ მევენახეობა-მელვინეობა და შემდეგ სამთო ტურიზმი. პირველის განვითარება რაოდენობრივად, შეიძლება ითქვას დამთავრებულია, ახლა უნდა დაიწყოს მისი ხარისხობრივი სრულყოფა, მეორე კი რაოდენობრივადაც და ხარისხობრივადაც თავიდან ასაწყობია. ასეთ დროს რეგიონს ტურიზმის უზარმაზარი პოტენციალი გააჩნია. განსაკუთრებით ეს ითქმის მთათუშეთში სამთო ტურიზმის განვითარებაზე. მოსახლეობა ამას თავისი ძალებით ვერ გააკეთებს. ამას რეგიონის ხელმძღვანელების ძალისხმევა სჭირდება და შეიძლება ისიც არ ეყოს...

მანანა ხარხელი

ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის პროფესორი, ეკონომიკის აკადემიური დოქტორი

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Коллис Д., Гемават П., Топографическая съёмка бизнес-лапдилафта, в книге – курс МВА по стратегическому менеджменту, под ред. Лайм Фаей и Роберт Ренделл, М., 2007.
2. მენარმეობა საქართველოში, სტატისტიკური პუბლიკაცია, თბ., 2008.
3. შენგელია ნ., ინვესტიციების ოპტიმალური გამოყენებისა და თანაფარდობის თავისებურებები, ჟურნ. «ეკონომიკა», №8, 2014.
4. 2015-2017 წლების საქართველოს რეგიონული განვითარების პროგრამა, თბ., 2014.
5. მენარმეობა საქართველოში, სტატისტიკური პუბლიკაცია, თბ., 2015.
6. ბარათაშვილი ე., ვეშაპიძე შ., რეგიონული ეკონომიკური პოლიტიკა, თბ., 2009.
7. კახეთის რეგიონის განვითარების სტრატეგია – 2014-2021 წ.წ., თბ., 2013.
8. ლაზარიაშვილი თ., მევენახეობა-მელვინეობის განვითარების შესაძლებლობები საქართველოში, ჟურნ. «ბიზნესი და კანონმდებლობა», №18, 2010.
9. ტურიზმის სტატისტიკური ანგარიში, მესამე კვარტალი, 2015; საქართველოს ტურიზმის ეროვნული ადმინისტრაცია, 2015.
10. ჭანტურია მ., ტურიზმი სტრატეგიის გარეშე, ჟურნ. «ბიზნესი და მენეჯმენტი», №2, 2012.
11. არველაძე ნ., WELCOME TO GEORGIA და ტურიზმის განვითარება? ჟურნ. «საქართველოს ეკონომიკა», №9, 2007.
12. Geworld.ge/wew.php?ArtId=20988&da...
13. საქართველოს მთიანეთის სოციალურ-ეკონომიკური განვითარების პრობლემები და მათი გადაჭრის გზები, თბ., 2010.
14. საქართველოს კანონი «მაღალმთიანი რეგიონების განვითარების შესახებ», თბ., 2015.
15. ქარჩავა ლ., ბიზნესგარემო საქართველოში: პრობლემები და პერსპექტივები, ჟურნ. «ახალი ეკონომისტი», №4, 2012.